

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

קרח תשב"א (חלק ב)

בְּקֶרֶךְ יִידַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ

- במדרש: אֲנָשִׁי שָׁם, שהיו בקיאים בשם המפורש • קרח היה איש גדול וצדיק ובעל רוח הקודש, אבל דתן ואבירם היו רשעים גמורים • הארז"ל: קרח רצה שכבר יהיה כמו לעתיד, שהלויים יהיו כהנים. אלא שמעה להקדים הענין לפני זמנו • חתם סופר: אין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה, והכרח גדול בזה לקיום התורה. אבל שאני משה רבינו, שהיה יכול לחדש ולפסוק דין גם בנבואה • בנפילת הקץ הוכיחו מן השמים צדקת פסקיו של משה על פי נבואה • תרגום יונתן: השבועה שלא ידחקו הקץ כבר נהג גם בדור המדבר • חומר עונש עדת קרח, לפי שעברו על הקץ ועל השבועה • בכלל דחיקת הקץ נכלל שלא לעשות השבעות וכדומה, וכעובדא של ר' יוסף דיליריינו • ענין מה שלעתיד יתייחסו באורים ותומים, שיהיה שם גם משה רבינו, וגם מלך המשיח ידון בנבואה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ו לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: #1700 845-366-2793

21 מינוט מתוך 51 קלאָר ★ ★ ★ ★

לשון קדשו - קונטרס שלד (חלק ב)

לשון קדשו:

ארץ ישראל: 072-3275205

ענגלאנד: 0330-350-3110

פעקס: 718-650-2970

דרוק 1 דערנאך 827 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641

ארץ ישראל: 072-2223419

79 → 2 → 4 → 5 → 21. 2

929-522-1515

♦ ברכת מזל טוב ♦

הר"ר משה אלי' עסטרייכער הי"ו (בר אהרן)

לנישואי בתו - עב"ג החתן נפתלי הערץ נ"י

בן הר"ר אברהם לעבאוויטש הי"ו

הר"ר יקותיאל יוסף בראווער הי"ו

לנישואי בתו - עב"ג החתן יואל יושע נ"י

בן הר"ר ליפא טארים הי"ו

הרב אלעזר הלוי גרובער שליט"א (בר פישל)

לאירוסיו בנו החתן חנני' יו"ט ליפא נ"י - עב"ג

בת הר"ר יוסף פנחס ראזעטאהל הי"ו

וחמון גרמא, לבריו מוקרב הלב, על עבודתו בקודש לברר מקחו של צדיק, לשביעת רצון הלומודים בתורתו של רביה"ק זי"ע - כבודת, מערכת לשון קדשו

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

♦ יהם יעלו לזכרון ♦

הרה"ח חרף ובקי, מופלג בתורה ובמעשים, קבע רוב שעותיו לתורה, בעל צדקה וחסד, בעין טובה שמח בהצלחת אחרים, תלמיד חביב לרביה"ק זי"ע ודברי תורתו היו נר להגליו

רבי משה ז"ל גראם

ב"ר סיני יהודה ז"ל - מעיר הבירה לאנדאן יצ"ו

נפטר ו' תמוז תשס"ה

הרב החסיד ירא ה' מרבים

חסיד נאמן מרביה"ק זי"ע

רבי ישראל זאב ז"ל אקערמאן

ב"ר אברהם יוסף ז"ל

נפטר ד' תמוז תשס"ג

האבדך חוקר רבי זאב ברוך ז"ל

בן הרב שמואל מייטלבוים שליט"א

ווגותו החשובה מרת פיגא ע"ה

בת הרב אהרן ישעי' פיש שליט"א

נקטפן יחד באסון גורא - ביום ח' תמוז תשס"ה

לא הניחו דוע של קיימא - ונא לעשות חסד של אמת בעמבום

הרה"ח רבי משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל העדשקאוויטש - ווגותו מרת שפרה יענטא ע"ה ב"ר משה יודא ז"ל

♦ מרת חיה דבורה ב"ר מאיר ע"ה וויינשטאט, כ"ה טבת תשפ"ו ♦ הר"ר יקותיאל יודא ע"ה ב"ר קלונימוס קלמן הי"ו, כ"ב ניסן תשפ"ו ♦

הר"ר יעקב יהודה ע"ה ב"ר יוסף ארי' שליט"א קאנא מ' תמוז תשע"ד ♦

KolSatmar.com

א

קושיות ודקדוקים בפרשת קרח

[ויקח קרח בן יצחק בן לוי ודתן ואבירם וגו']^א.
דארף מען פארשטיין קודם די גאנצע פֿרשֶה.

יא

קושיא ד

ס'איז דא א מדרש, דער ילקוט ראובני^ב ברענגט נאך א מדרש, ויקח קרח וגו', ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל [חמשים ומאתים, נשיאי עדה] קראי מועד אנשי שם. זאגט ער, - קראי מועד [מיינט דאך אז] זיי זענען די נשיאים^ג [הנקראים לבית וועד, און] אנשי שם [מיינט], - זאגט דער ילקוט ראובני, ברענגט ער א מדרש, אנשי שם, שהיו בקיאים בשם המפורש.

יב

ד) [ולכאורה קשה] וואָס איז א נפֿקא מינה [לענין מחלוקתו של קרח, דעס] אז זיי זענען געווען בקי בשם המפורש.

איך האָב נעכטן נאָכט שוין גערעדט פון דעם^ד. [נאָר] וואָס מ'קען נאָך זאָגן עפעס.

טו

קושיא ו

בפסוק בקר וידע ה', פירש רש"י: עתה עת שכרות הוא, ולא נכון להראות לפניו. והוא התכוין לדחותם, שמא יחזרו בהם [ומשה רבינו] ער האָט געזאָגט, בקר וידע ה' את אשר לו. זאָגט רש"י^ה פאָרוואָס בקר, פאָרוואָס נישט 'שוין', זאָגט רש"י עתה עת שפֿרוות, [ולכן אמר] מ'זאל וואַרטן ביז צופרי. אין מדרש שטייט^ו [לפי שעתה] עת אכילה ושתיה.

טז

ו) נאָר דארף מען [נאָך אלץ] צו פאָרשטיין, פאָרוואָס ביז צופרי. איז דען עפעס [ביי] יעדערער געווען עפעס [אן] עת שפֿרוות געווען, פאָרוואָס מוז מען וואַרטן ביז צופרי. [ולכן נראה לבאר עוד בזה לפי פשוטו, למה צוה להמתין עד הבוקר].

^א כאַן מתחיל הריקארדינג, וחסר משהו בתחילת הדרוש.

^ב בילקוט ראובני [בפרשתו, אות כה]: איתא במדרש, אנשי שם, שהיו בקיאים בשם המפורש. אבן שועב. ויעין בתפארת יהונתן [ד"ה אנשי שם] שכתב: דרשו במדרש שנמסר להם סוד השם וכו', וגם יתכן שאמרו כל ניסי משה לא היו רק על ידי פעולת שמות, ולכן לקחו אנשי שם, להראות לעם שיש כח לפעול פעולות רבות על ידי שמות. - וכן איתא בתולדות יצחק [למחזורי קארו, דודו של הב"י]. וכן פירש בנועם מגדים [ד"ה קרואי מועד].

^ג כמבואר בגמרא סנהדרין (ק): וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמֵאָתָיִם, מִיּוֹדָעִים שְׁבַעֲדָה. קראי מועד, שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים. אנשי שם, שהיה להם שם בכל העולם.

ובבמדבר רבה (יג, ה): אף על פי שלא פירש שמותן של 'נשיאים' שחלקו עם קרח והלכו עמו, פירסמן ברמז, נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם, כמה דתימא (במדבר א, טו) אלה קרואי העדה נשיאי מטות אבותם, וגו' אנשי שם, שזכר שמותן בדגלים, כמה דתימא (שם, ה) אלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם וגו'.

^ד בסעודת ליל שב"ק. ונדפס בדברי יואל בפרשתו (עמוד יט-כ).

^ה ברש"י (טז, ה): בקר וידע וגו'. עתה עת שכרות הוא לנו, ולא נכון להראות לפניו. והוא היה מתכוין לדחותם, שמא יחזרו בהם וכו'. - ומדרשו, בוקר, אמר להם משה, גבולות חלק הקב"ה בעולמו, יכולים אתם להפוך בוקר לערב, כן תוכלו לבטל את זה, שנאמר (בראשית א, ד-ה) ויהי ערב ויהי בקר, ויבדל, כך (דברי הימים א' כג, יג) ויבדל אהרן להקדישו וגו'.

^ו בתנחומא (סימן ה) ובמדבר רבה (יח, ז): ויבדל אל קרח בקר, מה ראה לומר בקר, אמר משה שמא מתוך מאכל ומשתה אמרו דבר זה, אמר שמא בין כך ובין כך יעשו תשובה, לכך נאמר בקר וידע ה', אמר לו אין לי רשות ליכנס עכשיו, אין לפניו לא אכילה ושתיה, אלא בשבילנו, על שאכלנו ושתינו.

ב

הקדמה לקושיא י"א

איתא בנמרא, דקודם שמשבעין לארם, העומדין שם אומרים זה לזה
סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, והוא פסוק הנאמר כאן אצל קרח
[ויברר אל העדה לאמר, סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וגו'].

די גמרא זאגט אין שבועות דף ל"ט, ווען אַז מ'גייט שווערן [בבית דין], אַז
אינער שווערט, זאגט מען פארן עולם [העומדים שם] סורו נא מעל אהלי האנשים
הרשעים האלה.

כא

וכבר האריך החתם סופר לתרץ מה דקשה דאם הוא שבועת אמת למה נקרא רשע

מילא די גאנצע זאך [עצם הענין קשה, דהלא הנתבע] ער טענה'ט [דאך אַז] ס'איז אַ
שבועת אמת. [ואם כן למה כשנשבע נקרא בשם 'רשע'].
- ער שמועסט דערפון דער חתם סופר אין די תשובה". -

¹ בגמרא שבועות (לט): אומרים לו הוי יודע שכל העולם כולו נודעזע בשעה שאמר הקב"ה בסניי (יתרו כו, ו) לא
תשא את שם ה' אלקיך לשוא. וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקח, וכאן נאמר לא ינקח. וכל עבירות שבתורה
נפרעין ממנו, וכאן ממנו וממשפחתו וכו'. וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו, וכאן ממנו ומכל העולם כולו,
שנאמר וכו'. וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו שנים ושלשה דורות, וכאן נפרעין ממנו לאלתר,
שנאמר (זכרי' ה, ד) הוצאתיה נאם ה' צבאות וכבאָה אַל בֵּית הַגִּבּוֹר וכו', זה הגונב דעת הבריות, שאין לו ממון אצל
חבירו וטוענו ומשביעו, וְאֵל בֵּית הַנְּשֻׁבֵּעַ בְּשִׁמְיָא לְשִׁקְרָא, כמשמעו, וְלִנְהָ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכָלְתוּ וְאֵת עֲצִיּוֹ וְאֵת אֲבָנָיו,
הא למדת דברים שאין אש ומים מכלין אותן, שבועת שקר מכלה אותן. ○ אם אמר איני נשבע, פוטרינן אותו מיד,
ואם אמר הריני נשבע, אומרים לו זה לא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה. [ועיין עוד מדברי
הגמרא להלן בהערה ט]. [ועיין דין זה ברמב"ם הל' שבועות יא, יח. ובשלחן ערוך חור"מ פו, כ].

² בשו"ת חתם סופר (חור"מ סימן ז): נשאלתי מאת כבוד הדרתו, מנא הא מילתא דרגיל על לשונינו דאפילו שבועת
אמת עבירה היא, ועל ידי זה נמנעים מלשבע אפילו שבועת אמת, ומתפשרים בכל מה דאפשר, רק שלא לישבע
אפילו באמת [רע"י בשו"ע חור"מ יב, ב. ובה, ה]. גם כי אמרו חז"ל (במדבר רבה כא, א) אלף עיירות היו לינאי המלך
וכולם נחרבו על עון שבועת אמת, מכל מקום היא גופו היכי רמזא וכו', עיין ספר חסידים (סימן תיז-טיט) וכו'. ○
אבל נראה לי דמפורש בקרא דדברי קבלה, כהקל"ט (א), דכתב הכל פאָשר לכל, מקרה אַחַד לְצַדִּיק וְלְרָשָׁע,
לְטוֹב וְלַרְעָה וְלַטָּמָא, וְלִזְכָּה וְלְאָשֶׁר אֵינָנו זָכֶה, פטוב כחטא, הנשבע פאָשר שבועה ירא וכו'. מה שמסיים
נִשְׁבַּע וְאָשֶׁר שְׁבוּעָה יָרָא קשה מאוד להולמו, היא אם הכוונה אשר נשבע לשקר, אין לך 'חוטא' גדול מזה,
כדאיתא סוף יומא (פו) ובמס' שבועות (לט) דשבועת שוא הוא מן החמורות, ונאמר בו לא ינקח, וכל העולם
כולו נודעזע עליו וכו'. אלא על כרחך קרא מיירי מהרגיל להשבע 'באמת' ואינו בגדר 'חוטא', וְאָשֶׁר שְׁבוּעָה
יָרָא פורש עצמו מלישבע כלל אפילו באמת, שלא יבוא חס ושלום לידי שבועת שקר, וכמ"ש חז"ל (נדרים כ.) אל
תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות וכו'. ועוד אפילו שבועת אמת על כל פנים אית ביה משום נושא שמו
ית"ש לבטלה, ואם אפשר לו לפרש בכל מה דאפשר כדי שלא לישא שמו יתברך על שפתיו, יש לו לעשות כן
וכו'. ועל כן אמר שְׁבוּעָה יָרָא, שירא לישבע באמת מטעם יראת כבוד ה', ומטעם שלא ירגיל לישבע ויבוא חס
ושלום למעול בשבועה. ומכל שכן בענין ממון שאיכא למיחש טפי וכו'. כנלע"ד על דרך פשוטו.

ומהאי טעמא נראה לי, אמרו חכמינו ז"ל שבועות ריש פרק הדיינים (לט), וְכַבֵּה אֶל בֵּית הַגִּבּוֹר (זכרי' ה, ד),
זה הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חברו וטוענו ומשביעו. וקשה וכי משום טירחא בעלמא שהטריח את
חברו לישבע באמת, יתחייב בעונש הגדול המר הזה, דבר שאין אש ומים מכלה אותו. אלא על כרחך [גם]
שבועת אמת היא רע וזמא, ואשרי הנוהר נשומר. ○ ואמר שם גדרם סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה,
וקשה איך מחליטים לרשעים. בשלמא אנשבע לשקר הוי רשעים שניהם, זה הנשבע לשקר וכן איידך המשביעו,
מטעם שכתב רש"י (לט): שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן. ואי נמי כמו שכתב סמ"ע (חור"מ פו, א) שכשוראה
שזה רצה לישבע על שקר, היה לו לפרש עמו שלא יתחלל שם ה' בשבועת שקר. אבל אי נשבע באמת, נהי
דהמשביעו הוא רשע משביע את חברו בחנם, מכל מקום 'הוא' מה קטא שנשבע באמת, ואיך מחליטים לומר
'רשעים'. ○ ואין לומר [לפין] שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן כפירוש רש"י, דהא השתא אהנבע קיימינן
והוא הלקוה, ומה היה ליה למיעבר, ואיש עני הוא וזווי אנשי, שזה הלקוה לו ולא אחו, ועתה טובע כפול, ועל
כרחו מודה במקצת מה שהוא אמת, ונשבע על השאר שבועת אמת. אלא על כרחך [כין] מכל מקום היה לו
להשוות ולהפסיד משלו, ולא לישבע באמת. ○ ובוהו יתיישב מאי טעמא יהיב סמ"ע טעם אחר שלא כפירוש
רש"י, והשתא אתי שפיר, דרש"י פירש [כן] על פסוק שבועת ה' חלה על שניהם, רוצה לומר אם ישבע לשקר
יהיה על שניהם, וסגי בפירוש רש"י ובטעמו. ואם נשבע באמת, אפשר שאינו חל אפי' על אחד מהם. אך

כב

ומה שאומרים 'הרשעים' בלשון רבים, דלכאורה אחד מהם אינו רשע, כבר תירץ הגמרא בזה כי השבועה חלה על שניהם
און [כמו כן קשה] פארוואס זאגט מען אויף ביידע, מאהלי האנשים 'הרשעים'
בלשון רבים, והלא רק איינער שווערט דאך נאָר.

[ועל זה] פלאַגט זיך שוין די גמרא^ט, [ומתרחץ] אַז [ווייל] ס'שטייט שבעת ה' תהיה בין
שניהם (משפטים כב, י), [ונשמע] אַז ס'איז שבועה חלה על שניהם.

כג

התחלת קושיא י"א

נאָר [מה שיש לדקדק עוד על עצם הענין] פארוואס האָט מען עפעס 'אויסגעזוכט' [אז]
ביי אַ שבועה זאָל מען זאָגן [דייקא] דעם פסוק וואָס שטייט ביי קרח'ן, סורו נא מעל
אחלי האנשים הרשעים האלה.
ס'איז ממה נפשך קשה, איז דען איבערדעם [שייך שם ענין] סורו נא.

כד

קושיא י

אמנם לכאורה קשה עוד, מה שייך בשבועה ענין הוכרת פסוק סורו נא וגו', והלא למעשה הבית דין
נשארים שם, ואם כן אינו דומה לענין הכתוב דרשם התרחקו באמת מסביב למשכן קרח דתן ואבירים

(י) קודם, איז עס דען אַ דמיון [למעשה קרח שהתרחקו משם באמת, והלא] מ'זאגט דאך
נאָר [דעם] סורו נא [אבל הבית דין הרי נשארים שם להשביעו, משא"כ] ביי קרח'ן איז 'געווען'
סורו נא [בפועל, וכמו שעל זה] האָט מען געזאָגט פֿן תפסו בכל חטאתם, ווייל די ערד איז
דאך געוואָרן פֿפֿכרה' און ס'האָט איינגעשלינגען^ט, און ווער ס'שטייט דאָרט איז
געווען אין אַ סכנה, ס'איז טאָקע געווען פארוואָס [לסור משם מחשש פֿן תפסו, וכדכתיב
להלן וְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סָבִיבֵיהֶם] נסו לקלם כי אָמרו פֿן תבלענו הארץ, האָט געמוזט זיין
[בפועל] סורו נא, האָט מען געמוזט 'אָוועקגיין' [פון] דאָרטן.

[אָבער] אַז איינער שווערט היינט [אינו מובן כל כך מה שאומרים סורו נא וגו', דהרי עונש
גלוי על אחר] דאָס איז נאָר דעמאָלטס געשען [בקרח ועדתו], דאָס געשעט שוין נישט

הסמ"ע יחייב טעמא על מה שמחליטים את שניהם לרשעים, ועל כרחק מטעמא דסמ"ע, דאפילו נשבע באמת
מ"מ גם הנשבע רשע שהיה לו לפשר, וכן משמע בפרק שבועת העדות (שם לב:) מי יימר דמשתבע עיי"ש,
משמע שרגיל להפסיד ממונו ולא לישבע באמת. עפ"י כתב הר"ן ריש פרק כל הנשבעין (שם מה.) אקושיית
הש"ס דליתבי ליה בלא שבועה, משום דהשכיר הזה העני יעזוב שכרו ביד בעה"ב, ולא ירצה לישבע אפילו
באמת, כי כן דרכן של בני ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טעדיקי שלא לישבע אפי' באמת וכו'. ומנהג
ישראל תורה, ואין להרהר וכו'. ויעיין דבר זה מבורר בספר חובת הלבבות (פ"ו משער האהבה) ע"ש, וברבה פרשת
ויקרא (א, ו.) אמרין ברייתא בין חייב בין זכאי למומי לא תיעול, פירוש לשובוע לא תכנס אפילו זכאי עיי"ש.

^ט בגמרא שם (ל:): ואם אכן הריני נשבע, העומדים שם אומרים זה לזה סורו נא מעל אחלי האנשים הרשעים
האלה. בשלמא ההוא דקא משתבע, קאי באיסורא, אלא ההוא דקא משבע ליה אמאי. כדתניא, רבי שמעון בן
טרפון אומר, שבעת ה' תהיה בין שניהם (משפטים כב, י), מלמד שחלה שבועה על שניהם [פירש"י: ששניהן נענשין
בה, שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ובאו לידי חילול השם].

'הכוונה 'כמשפך'. ולשון 'ככברה' הוא משיגרא דלשון רש"י בפרשת ויחי (מח, ו) עה"פ פֿעוד כִּכְרַת אָרֶץ.

^ט כמבואר בבמדבר רבה (יח, יג:) ותפתח [הארץ את פיה] (טז, לב). אמר רבי יהודה, באותה שעה נפתחו לארץ
פיפיות הרבה, שנאמר (עקב יא, ו) בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל. אמר רבי נחמיה, והרי כתיב ותפתח הארץ את פיה', אמר לו
והיאך את מקיים בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל, אלא שנעשית הארץ כְּמִשְׁפָּךְ, וכל היכן שהיה אחד מהם, היה מתגלגל ויורד
ובא עמו, נמצאת מקיים בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל, ומקיים ותפתח הארץ את פיה.

וברש"י עקב (יא, ו): בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל. כל מקום שהיה אחד מהם בורח, הארץ נבקעת מתחתיו וכולעתו,
אלו דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, והלא כבר נאמר ותפתח הארץ את פיה', ולא 'פיותיה', אמר לו ומה
אני מקיים בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל, אמר לו שנעשית הארץ מְדֻרֵּן כְּמִשְׁפָּךְ, וכל מקום שהיה אחד מהם, היה מתגלגל
ובא עד מקום הבקיעה.

מער. [און] אפילו^י דער עונש איז זייער ביטער און נורא, [אויף] דער עון פון שבוועה, [ווי] די גמרא זאגט^י [דבכל עבירות שבתורה נפרעים ממנו, ובשבועה] לו ולכל העולם כולו, אבער [מ'זעט עס] נישט אויפן ארט [תיכף, כי] הקדוש ברוך הוא איז מאריך רוחיה וגבי דיליה^י [לאחר זמן].

כה

קושיא יא

ובכלל צריך ביאור למה נקטו חכמים להוכיח דייקא זה הפסוק הנאמר אצל מחלוקת קרח ועדתו, דמשמע מזה שיש איזה קישור בין אלו הב' ענינים. דאם לא כן הלא יש עוד כמה פסוקים אחרים דמיידי מענין התרחקות מאנשים הרשעים (יא) נאך יהיה איך שיהיה, פארוואס עפעס [זאגט מען דייקא] דא 'דעם' פסוק [הנאמר בקרח, דמשמע שיש איזה שייכות לזה עם ענינו של קרח].

[והרואה כי] יענער למשל, אז איינער וואָס איז נישט עומד בדבורו, [און] מ'מאכט א' מי שפּרע, זאגט מען^י מי שפּרע מאַנשי 'דור המבול', ומאַנשי 'דור הפלגה'. דאָרט שטייט נישט [וועגן] 'קרח', [נאך וועגן] אנשי דור המבול, און דור הפלגה.

- [והגם] ס'איז [דאָרט] אויך קשה, וואָס עפעס [כאפט מען אָן] גראַד^י [דעם] דור המבול און דור הפלגה, אויף מי שאַינו עומד בדבורו. [נאך] דאָס האָב איך 'דעמאָלטס' געזאָגט שוין [לבאר זה], שוין דעמאָלטס אין פרשת נח^י ווען ס'איז אויפן פלאץ פון די סדרה, [ולא נאריך עתה בזה]. -

אבער היצטערט [בפרשת קרח, יש לנו לבאר וואָס] דאָ איז דאָך געווען ביי א' שבוועה, [פארוואָס] זאגט מען דעם פסוק פון קרח.

כו

[און אויב] וויל ער זאגן אז זיי זענען רשעים, ער וויל זיי אַנרופן 'רשעים' [אותן הנשבעים לשקר], איז דאָ [דאָך גענוג] אַנדערע פסוקים פון רשעים, ס'איז דערפון דאָ כּמָה נְכֻמָּה [לשונות] אין די פסוקים, ס'איז געווען [כמה] כּתוֹת אַזעלעכע וואָס זענען געווען עֲדַת רשעים.

פארוואָס פונקט דאָ ביי קרח'ן פונקט האָט מען אַרויסגעזוכט [זא] דעם פסוק זאגט מען, ביי א' שבוועה האָט מען געטראָפן דעם פסוק, זאגט מען סוּרו [נא] מאַהֲלִי

י" פירוש: כּאָטש.

י" כמבואר בכמדר רבה (יד, ו): וְעַתּוּמָשֶׁפֶט יַעֲדֵה לָב חֶכֶם (קהלת ח, ה), שיינו חכם לב רואה את הנולד ומחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, והוא משים אל לבו אם היום אעבור על המצות, ויש לי עת לעשות חפצי ואין מי שימחה בידי, למחר יבא עת שיעשה הקב"ה בו מִשְׁפֶּט על שעבר על תורתו. וכן הוא אומר (שם ב, יד) הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרָאשׁוֹ וְהַכְסִיל [בחשך הולך] וגו', ואומר (שם יב, ב) לָב חֶכֶם לִימִינוּ [ולב קסיל לשמאלו] וגו'. וְעַתּוּמָשֶׁפֶט יַעֲדֵה לָב חֶכֶם, מי שלבו חכם יודע הוא שאם יעבור על המצות יבא העת שיעשה הקב"ה מִשְׁפֶּט בו, והוא פורש מן העבירה. הדא הוא דכתיב אחריו (שם ח, ו) כִּי לָלֵךְ חֶפֶץ יֵשׁ עַתּוּמָשֶׁפֶט וגו', בכל דבר שיעשה האדם חפצו, ויבטל חפץ המקום, ידוע יהיה לו שעתיד ליתן הדין, ואע"פ שאין נפרעין ממנו מיד אל יחשוב שהקב"ה יוותר לו על עונו, אלא מאריך רוחיה וגבי דיליה. ואימתי פורע ממנו, לכשימלא ההין, וכן הוא אומר (איוב כ, כב) בְּמִלֵּאת סִפְקוֹ יֵצֵר לוֹ וגו'. לכן נאמר (קהלת ח, ו) כִּי יַעֲדֵה הָאָדָם רֵבָה עֲלָיו, כשם שעשה לדור המבול שנתן להם ארכה, ולבסוף פרע מהן, כמה דתימא (בראשית ו, ה) וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וגו', מה כתיב אחריו (שם, ו) וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם וגו'. ובבראשית רבה (סד, ד): א"ר חנינא, כל מי שהוא אומר שהקב"ה וותרן הוא, יתוותרון בני מעוהו, אלא מאריך אפיה וגבי דיליה.

י" כמבואר במשנה בבא מציעא (מד): נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות, יכול לחזור בו. אבל אמר, מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה, הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו. [ועיין גם בגמרא שם (מח. ומט.).]

י" פירוש: דוקא.

י" בס"ג נח תש"ב (ובלשה"ק גרפס בחידושי תורה תשי"ח"ב). ועיין עוד בזה בס"ג נח תשכ"ב (ובלשה"ק בחידושי תורה ג' כרכים עמוד לח), ובדברי יואל נח (עמוד קפט-קצא).

הַאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים הָאֵלֶּה. ס'מוז דאָך עפעס האָבן אַ שייכות, פאַרוואָס מ'זאָגט גראַדטוֹ תעם פֿסוק.

כו

הקדמה ליישוב הקושיות

הנה קרח היה באמת איש גדול וצדיק, ובעל רוח הקודש אמיתי, וכמבואר ברש"י שראה ברוה"ק כי שלשלת גדולה יוצאה ממנו, וכולם מתנבאים ברוה"ק. אבל רתן ואבירים היו רשעים גמורים

לאָמיר זען, קומען צום תּוֹכֵן הָעִנִּין.

(דהנה) דאָס איז דאָך אַמאָל זיכער, אַז קֶרַח איז געווען זייער גרויס.

ווי רש"י זאָגט "ראה" שלשלת גדולה יוצאה ממנו. וויאָזוי האָט ער דאָס געזען, ער האָט נאָר געזען בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, ער האָט געזען דִּי אֵלֶּע (דורות שיוצאים ממנו).

על כל פנים איז ער דאָך געווען אַ בַּעַל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אַמִּיתִי.

כח

וכמבואר באור החיים הק' דעל קרח נאמר מוֹרֵד שָׂאוֹל וְיָעֵל, מה שאין כן ברתן ואבירים שהיו חלק רע גמור

און דער אָמֶת, דער אור החיים הקדוש זאָגט "אַז אויף קֶרַח איז [נאמר] מוֹרֵד

שָׂאוֹל וְיָעֵל" (שמואל א' ב, ו), און אויף דָּתָן וְאַבִּירָם נישט.

"ברש"י (טז, י): רב לָכֵם בְּנֵי לֵוִי. דבר גדול אמרתי לכם. ולא טפשים היו שכן התרה בהם וקבלו עליהם לקרב, אלא הם חטאו על נפשותם וכו'. וקרח שפקח היה מה ראה לטעות זה, עינו הטעות, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן. אמר בשבילו אני נמלט, וכ"ד בשמרות עומדות לבני כולם מתנבאים ברוח הקודש, שנאמר (דברי הימים א' כח, ה) כָּל אֵלֶּה בָּנִים לְהִימָן, אמר אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום, לכן נשתתף לבוא לאותה חזקה ששמע מפי משה שכולם אוכדים ואחד נמלט, אָשֶׁר יִבְחָר ה' הוּא הַקֹּדֶשׁ, טעה ותלה בעצמו. ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה. ומשה היה רואה.

"באור החיים הק' בפרשתן (טז, א): ודע שיש מחלוקת רבותינו ז"ל (סנהדרין ט:): בְּקֶרַח ועדתו, אם יש להם חלק לעולם הבא. למאן דאמר אין לו חלק לעולם הבא, גם שורשו ביעקב נמק, והוא מה ששאל השואל (שם ט:): ולחשוב בן יעקב, ורדק לומר שעקב עצמו לגיהנם, פירוש לא נתלווה לבד שהוא לזמן מועט, אלא עד סוף העולם, והוא מה שרמז במאמר שעקב עצמו, לשון סוף ותכלית כעקבים שהם סוף תכונת האדם, ורבותינו ז"ל ישתמשו בלשון זה, כאומרים (סוטה מט:): בעקבות משיחא וכו'. ותירץ (בסנהדרין שם) לפי שהתפלל על עצמו וכו', פירוש לעולם שכן הוא, אלא שה' עשה נחת רוח ליעקב שהתפלל וכו'. או אפשר שסובר שיש לו חלק לעולם הבא, וזו היתה תפלתו של יעקב, שלא יגיע כח החטא עד עיקר השורש שביעקב, ולא ינתק חבל הכסף מעיקרו, ויש תקוה לאחריתם. והוא מאמר התנא (שם, והובא להלן) עליהם אמר הכתוב מוֹרֵד שָׂאוֹל וְיָעֵל, וראיתי לרדק אומר ויָעֵל, ולא אמר 'ומעלה', כשיעור שאמר (הכתוב שם) בסמוך ה' מָמִית וּמַחְיֶה, וכמו כן אמר אחר כך (שם) ה' מוֹרֵד וּמַעֲשִׂיר. אכן נתכוון לומר דברי התנא עצמו שלע עדת קרח הוא מדבר, לזה אמר ויָעֵל, פירוש כבר העלה אותם קודם שהורידם, שהרי קדמה תפלת יעקב לירידתם, ומאז נכתבו בספר הַעֲלִילָה.

ועוד שם (טז, טו) בענין דָּתָן וְאַבִּירָם, שאמר עליהם משה אֵל תִּפֶּן אֶל מִנְחָתָם, מסיים וז"ל: ואין זה אלא לצד היותם חלק רע גמור, וטבע הרע לשנוא הטוב שְׂנָאָה עֶזָה טבעית בלא סיבה [ולכן לא נחרצו למשה], מעתה כל כיוצא בזה מצוה לעקרו, ולהפקיע זכותו. לבל יפ' ה' למנחתם, כי בְּאֶבֶר רָשָׁעִים נִהַם (משלי יא י). וסובר אני כי האנשים הרשעים האלה אינם בכלל עדת קרח שנאמר עליהם מוֹרֵד שָׂאוֹל וְיָעֵל, שאלו 'אבדה תקותם', שכולן ענף הקליפה, כן אֶבֶרְדּוּ כָּל אֹרֶיבֵי ה'.

ובאור החיים הק' פרשת פינחס (כו, ט): הוּא דָּתָן וְאַבִּירָם וגו'. צריך לדעת מה בא ללמדנו במאמר זה וכו', עוד למה האריך בדברים אלו, אָשֶׁר הִצּוּ וגו' בְּהַצֵּתָם עַל ה'. ונראה כי לא בא הכתוב כאן אלא לומר שהן הנה היו סיבה לכל מעשה קרח, כי יחפרן ה' לפרסם הרשעים שהם סיבה לרשע הנעשה, והוא אומר ודָּתָן וגו' אָשֶׁר הִצּוּ וגו' פירוש את אחרים, על ה' ומשה עבדו, וכן פירש רש"י הא למדת שהם המחטיאים [את] העדה הנועדת, ואפשר שגם את קרח הם החטיאוהו וכו'. הא למדת שהגם שנקלהו היהודים על משה ועל אהרן, היו חוזרים בהם, אם לא היו שני הרשעים. וזה לך הַשּׁוֹט, כי האיש משה לא היה משתדל לרצות אלא להם, דכתיב (קרח טז ב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְקָרָא לְדָתָן וגו', וכתיב (כה) וַיִּלָּךְ מֹשֶׁה אֶל דָּתָן וגו', שהרגיש שבהם הדבר תלוי. מעתה נפשות כל המתים תלויים בשני הרשעים ההם, ויש בזה לימוד זכות על קרח ועל המאמנים וחמשים איש, וכן תמצא שאמר הכתוב בפרשת עקב (יא, ו) וְאָשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלֶאבִירָם וגו', שאינו מונה המאורע אלא לדתן ואבירים. וכפי זה יכולין אנו להעמיד סברת האומר (סנהדרין שם) 'עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא', ברתן ואבירים, ולהעמיד סברת האומר 'עליהם אמר הכתוב מוֹרֵד שָׂאוֹל וְיָעֵל'. בשאר העדה חוץ מהם.

ווייל דתן ואבירים זענען געווען 'רשעים' טאקע, [פון] אייביג.¹
 דתן ואבירים יצאו נצבים^{2א} אין מצרים נאך^{2ב}. [און] זיי האבן מלשין געווען, זיי
 האבן גע'מסר'ט משה רבינו^{2ג}, נאך דעמאלטס ביי פרעה'ן. און כדומה, זייער אסאך
 מאל^{2ד} [מצינו שהיו רשעים במעשיהם].
 כל מקום שנאמר נצים נצבים, אלו דתן ואבירים^{2ה}.

כט

דתן ואבירים זענען געווען ממקור הרשע.
 און קרח איז [אבער] געווען א גרויסער [מענטש], אן איש קדוש געוועזן.
 דאס שטייט דאך איבעראל.

5

ובכתבי האר"י מבואר ענין טעותו של קרח, כי באמת לעתיד יהיה
 כדבריו שהלויים יהיו כהנים, אלא שטעה לחקרים הענין לפני זמנו

דער אר"י הקדוש זאגט דאך^{3א} אז ער האט געזען טאקע דעם [מה שעתיד להיות
 באמת], ווארן לעתיד וועט אזוי זיין ווי קרח האט געוואלט, [אז] די לויים זאלן זיין
 כהנים.

¹ כמבואר במשנה סנהדרין (קח): עדת קרח וכו', רבי אליעזר אומר, עליהם הוא אומר ה' ממית ומחיה מוריד
 שאול ויפיל.

ובבמדבר רבה (יח, ג): אמר רבי שמואל בר נחמני, אפילו מחט שהיתה שאולה ביד ישראל מידם, אף היא
 היתה נבלעת, שנאמר ויפדוהם וכל אשר להם חיים שאלה. וכל כך למה, שחלק על הקב"ה. אעפ"כ לעתיד לבא
 הם עתידין לעלות. רבי יהודה בן בתירה שונה שיש להם חלק לעוה"ב, שנאמר ויאבדו מתוך הקהל, בדוד הוא
 אומר (תהלים קיט, קע) תעיתי קשה אבד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי, מה אבידה שנאמר בדוד היא עתידה
 להתבקש, אף כאן אבידה העתידה להתבקש, וכן חנה מתפללת עליהם ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויפיל.

² כמבואר בגמרא מגילה (יא), והובא ברש"י פינחס (כו, ט): 'הוא' דתן ואבירים, הן ברשען מתחילתן ועד סופן.

^{3א} לשון הפסוק כאן (טו, כז): ודתן ואבירים יצאו נצבים פתח אהל־יהים ונשיהם ונביהם וטפם.

^{3ב} וכדכתיב בפרשת שמות (ה, כ-כא): ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים לקראתם בצאתם מאת פרעה, ויאמרו
 אליהם ירא ה' עליכם וישפט אשר הבאשם את יוחננו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו.
 ופירש רש"י: ויפגעו. אנשים מישראל, את משה ואת אהרן וגו'. ורבותינו דרשו, כל נצים ונצבים דתן
 ואבירים היו, שנאמר בהם 'יצאו נצבים'.

^{3ג} כמבואר בשמות רבה (א, כט): וכן אתה מוצא שלא נשמע הדבר אלא ע"י העברים שנאמר (שמות ב, ג) ויצא
 ביום השני ונהג שני אנשים עברים נצים, זה דתן ואבירים, קראם נצים על שם סופם. הם הם שאמרו דבר זה
 [לפרעה, שהרג משה את המצרין], הם היו שהותירו מן המן, הם היו שאמרו (שלא יד, ד) נתנה ראש ונשובה מצרימה,
 הם שהמרו על ים סוף. ובתנחומא שמות (סימן י): ויצא ביום השני ונהג שני אנשים עברים נצים. מי היו,
 דתן ואבירים. והם שאמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה, והן שהמרו על ים סוף, והן שהותירו מן המן, דכתיב
 (בשלח טז, כ) ויתורו אנשים מקנו עד בקר, והם שיצאו ללקט ולא מצאו (שם, כז), והם היו במחלקתו של קרח.
 שנאמר (פינחס כו, ט) הוא דתן ואבירים, שהן עמדו ברשעתן מתחלה ועד סוף. [וכן הובא זה ברש"י שמות (ב, יג-יד)].

^{3ד} כמובא ברש"י שמות (ה, כ) המובא לעיל (בהערה כב). ומקורו בגמרא נדרים (סד:): אמר רבי יוחנן משום רבי
 שמעון בן יוחי, כל מקום שנאמר 'נצים ונצבים' אינן אלא דתן ואבירים.

^{3ה} עיין בזה בליקוטי תורה (בדרושי יחזקאל, אות ב). - וז"ל בשער הפסוקים (דרושי יחזקאל): והנה יחזקאל הנביא,
 וחזקיהו מלך יהודה, שניהם משרש קין וכו'. גם בזה תבין מה שנאמר לקמן (יחזקאל מד, טו) והכהנים הלויים בני
 צדוק, כי הוא תימה וכו'. ואי אפשר לפרש ולומר שהכהנים וגם הלויים יכנסו לעבוד במקדש, לפי שאין הלויים
 בני צדוק כלל, ואיך קראם בני צדוק. ועוד כי אין עבודה אלא בכהנים, ולא בלויים. אבל הענין מבואר במה
 שאמרנו, כי בתחלה היתה עבודה בבכורות, כי להם משפט הכהונה, וכשחטאו ניתנה לבני אהרן הכהנים. והנה
 קין הוא הבכור, ואילו זכה היה לו ג' טעורות הנזכר, והאחת מהם היא הכהונה וכו', וכיון שחטא קין, אבד
 בכורתו וכהונתו, ונתנה להבל אחיו, וכמו שהודעתך כי אהרן הוא משרש הבל. והנה קין והבל הם גבורות
 וחסדים כנודע. ומן הראוי היה שהגבורות והם קין הבכור, והם מעולות מן החסדים וכו', והגבורות הם נקבות,
 וכן הלויים שהם מן הגבורות של קין היה ראוי שהם יהיו כהנים, כי להם כתר הכהונה, שהם הבכורות. וכהנים
 שהם משרש הבל, יהיו לויים. אלא שבחטאו של קין, נהפך הענין והנה בעולם הזה, שרש הבל להיותם

לא

דער זוהר הקדוש זאגט¹¹, אז ער האָט געוואָלט פֿלחנא דשְמאָלא לִימִנא [דכהן הוא מצד החסד ולוי הוא מצד גבורה, והוא רצה להחליף הענין].
אין זוהר הקדוש איז עס אויך 'מְרומֵז' [דברי הארזי"ל¹²].
נאָר ער האָט עס געוואָלט 'פֿאַר' די צייט, דאָס איז געווען דער פעלער.

לב

וויקיך חטאו היה במה שחלק על דברי משה רבינו, שבוה היה עיקר טעותו
[און] דער עיקר [טעות] איז געווען, אז ער האָט חוֹלַק געווען אויף מִשֶׁה רַבִּינוֹן
[בענין זה], 'דאָרט' איז געוועזן דער טעות געלעגן, אפילו 'ווי גרויס' ער איז געווען,
[אַבער] דאָרטן איז ער אַריינגעפֿאַלן.

מן החסדים הם יותר נקיים, ורובם טוב ומעוטם רע, היו עתה כהנים. אבל לעתיד לבא שנשמות שרש קין נטהרו
מן הקליפות ונתקנו, יחזור קין ויטול בכורתו הראויה לו. ומה שעתה היו הכהנים עובדים, יהיו אז הלוים
עובדים בכהונה. באופן שהכהנים יחזרו להיותם לויים, והלוים יהיו כהנים. וז"ש והפֿהֿנִים הָלוִים בְּנֵי צְדוֹק וגו',
פירוש כי הכהנים אשר ישמשו בכהונה לעתיד, יהיו מאותם שעתה היו לויים. ואלו הָלוִים שעתה, יהיו אז כִּהֲנִים
בְּנֵי צְדוֹק.

ובשער הגלגולים (סוף הקדמה לה): ודע כי לעתיד לבא כל שורש קין יהיו כהנים. ושורש הבל שהיו עד עתה
כהנים, אָז יהיו לויים. באופן כי כל מה שהיה עד עתה בחינת לויים מצד הגבורה, דוגמת קרח לוי, שהיה משורש
קין, כולם יקחו אז את הכהונה, שהיא חלק הבכורה, כנודע מתרגום פסוק ראובן בכרי אִתָּה (ויחי מט, ג). וזהו סוד
פסוק והפֿהֿנִים הָלוִים בְּנֵי צְדוֹק. והנה לא נמצא בשום 'נביא' שיזכיר הכהנים בשם לויים, אלא ביחזקאל, לפי
שהוא היה משרש קין הבכור כמבואר אצלנו, ולכן ניבא נבואה זו, כי לעתיד לבא אותם שהיו עד עתה כהנים,
יהיו אז לויים. וכן מי שהיו לויים, יהיו אז כהנים בני צדוק. וכל שורש הבל שעתה הם כהנים, יהיו אז לויים.

¹¹ בזוהר הק' בפרשתן (דף קעו): ויִקַּח קֶרֶח וגו'. רבי יצחק אָמֵר, כֵּל מֵאֵן דִּישְׁתַּדֵּל בְּאוֹרֵייתָא, חִירוֹ אֵית לִיה
מִכְלָא, חִירוֹ מִמִּיתָה כְּמָה דְּאִמְרֵן, בְּגִין דְּחִירוֹ עֲלִיָּה שְׂרָיָא, וְאֶחָד בִּיה. אֵילוֹ יִשְׂרָאֵל מִתְעַשְׂרִין בְּאוֹרֵייתָא, יִשְׁתַּזְבּוּ
מִכְלָא, וְלֹא יִשְׁתַּכַּחוּ בְּגִלְתָּא, וְדָא הוּא דְּכֵתִיב (תשא לב, טו) חֲרוֹת עַל הַחֲלֹת, אֵל תִּקְרִי חֲרוֹת אֶלָּא חֲרוֹת. וְחִירוֹת
דָּא (נ"א: אוקמוה) בְּאוֹרֵייתָא אֶשְׁתַּכַּח, אוֹרֵייתָא אֵיְהִי חֵילָא דִּימִנָא, כְּמָה דְּאִתָּא אָמֵר (ברכה לג, ב) מִימִינוֹ אֶשׁ דֵּת לְמוֹ,
וּשְׂמָאֵלָא אֶתְפַּלִּיל בִּימִנָא, מֵאֵן דְּעֵבִיד יְמִינָא שְׂמָאֵלָא, וּשְׂמָאֵלָא אֵיְהִי ימִנָא, הָא אֵיהִי קְאִילוֹ חֲרִיב עֲלֵמָא. תָּא חֲזִי,
אֲהֲרֹן ימִנָא, לִיְוָי שְׂמָאֵלָא, קֶרֶח בְּעֵי לְמַעַבְד חֲלוּפָא דִּימִנָא לְשְׂמָאֵלָא, בְּגִין כֵּךְ אֲתַעֲנֵשׁ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא דְּאֶשְׁתַּכַּח
בִּיה לִישָׁנָא בִּישָׁא, וְאֲתַעֲנֵשׁ בְּכֵלָא. רַבִּי יְהוּדָה אָמֵר, שְׂמָאֵלָא אֶתְפַּלִּיל תְּדִיר בִּימִנָא, קֶרֶח בְּעָא לְאַחֲלָפָא תְּקוּנָא
דְּלַעֲיָלָא וְתַתָּא, בְּגִין כֵּךְ אֲתַאֲבִיד מִעֲיָלָא וְתַתָּא.

¹² וכמבואר ענין זה בכמה ספרים על פי דברי הארזי" הק' הנזכר. - ועיין בזרע קודש סוף פרשתן (ד"ה ואני נתתי)
וז"ל: כי ענין הגבורות הוא שמצמצמים את החסדים מלהתגלות, דהיינו כי מטבע החסדים להתפשט, וכשיש
איזה מסך מבדיל בינינו לבין אלקותו ית"ש, אז נעשה מכסה, ומסתיר להשפעת החסדים ומצמצם אותם שלא
יתפשטו. משא"כ לעתיד שיהיה התגלות אלקותו ית"ש ויהיו התגלות החסדים, והגבורות יהיו אדרבא
להתגבורות החסדים, בחינת פי גִבֹר עֲלֵינוּ חֶסֶד (תהלים קי"ב, ב) וכו'. ועל דרך זה יהיה לעתיד, ולכן אָז יהיו הלוים
כהנים לה', כמו שמוכר בספרים, כי יתעלו הגבורות, והלוים שהם בחינת גבורה יתעלו ויהיו כהנים לה'. וזהו
היה ענין קרח שפקח היה כאמרם ז"ל (תנחומא, סימן ה) רק עינו הטעתו, שראה כ"ד משמורות כהונה ולויה
עומדים מבניו, וסבר שלכן ינתן לו כ"ד מתנות כהונה, גם ראה שלעתיד יהיו הלוים כהנים, וסבור היה שגם כן
אָז יוכל להיות כן. אבל האמת לא היה כן, כי העולם הזה עד התיקון הגמור דומה ללילה כנ"ל, שחכות שאין
עדיין בחינת התגלות, והגבורות מכסים את החסדים, ואין עדיין התגלות החסדים בשלימות, ולכן אי אפשר
עתה עדיין להיות הלוים כהנים עד לעתיד. ומשה ראה יפה, ורמז לו זה במה שאמר בקר יִדְעֵה ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ,
פירוש בוקר כשיהיה התגלות האור ויהיה בחינת בוקר, אָז יהיה זה מה שאתה רואה, יִדְעֵה ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ כמו
שאתה רואה, אבל לא עכשיו.

ובאגרא דכלה בפרשתן (עה"פ בוקר וידע ה'): דהנה הר"ג איש שבאו לחלוק על הכהונה מה היה סברתם,
דבשלמא קרח ידוע לנו מכתבי קדש להארזי" ז"ל - והוא רַבִּינֵז' בְּזוּרָה - דבאמת לעתיד לבא יהיו הלוים
במדינה על הכהנים, כמעלת הזהב על הכסף וכו'. והנה קרח אֶכְלֵל פֶּגַה נְפִי קודם זמנה, כתאנה שלא ביכרה הנקרא
[כו], על כן לעתיד צדיק פְּתִימָד יִפְרֹחַ (תהלים צב, יג) סופי תיבות 'קרח' (שער הפסוקים, תהלים שס), כי שְׁנֵיכָה
מעלתו, והדין עמו, רק שאכלה פגה. אבל הר"ג איש ישראלים מה היתה כוננת וסברתם שיהיה להם משפט
הכהונה, דודאי לא באו כטפשים ומבוהלים בלי סברא ובכפר כי גדולים היו בנשיאות. והנראה דבאו בסברא
הלוו, כמו קרח ששפט הדין דלעתיד, וכמו כן הם באו בסברא דעתיד, שאמרו רז"ל דלעתיד גם תלמידי חכמים
יעבדו עבודה ככהנים וכו'.

מב

ישוב הקושיות

ע

הקדמה לישוב קושיא ו

(עוד אחר אות צח)

קען זיין [פֿשט אין] דער בֿקר יִדע ה', [מה שהזכיר] דעם בֿוקר. האָב איך גערעכנט. קודם [לויט] דעם פֿשוט'ן פֿשט וואָס ער האָט געזאָגט בֿוקר [דהכוונה להמתין עד הבוקר, וכדמפרש ברש"י ומדרש], האָב איך גערעכנט אפשר עפעס אַ בחינה דאָ.

עא

הנה באמת הוא פלא, האריך חשב קרח לחלוק על נבואת משה. אלא דצריך לומר רבין שהוא ונשיאי העדה היו גם כן נביאים, על כן חשב שגם הוא יכול לפסוק דין בנבואה

[דהנה] לעולם [דעס] וואָס ער האָט חילק געווען מיט מִשֶׁה רַבִּינוֹן, איז עפעס אַ פֿלא. [דהאין] היה אפשר לו לחלוק על נבואת משה רבינו ע"ה.

נאָר [ווייל] זיי [קרח ונשיאי העדה] זענען דאָך אויך געווען נְבִיאִים, האָט ער גערעכנט שיש בכחם לחלוק, ועל דרך שיבואר להלן].

עב

והוא כעין שמצינו במרים ואהרן שהקשו קושיא על משה, באומרם הלא גם כֵּן דָּבָר. והיינו שכיון שגם היו הנביאים, טעו לחשוב שיכולין להקשות על משה. עד שהודיעם הקב"ה שיש חילוק גדול בין מעלת נבואתו של משה לנביאתם

[דהנה] לעולם געפינט מען נאָך די זעלבע גאָר [אצל] אהרן הכהן, אַהֲרֹן וּמִרְיָם האָבן געזאָגט [בהעלותך יב, ב] הִרָא אֵף בְּמִשְׁה דָּבָר ה', הֲלֹא גַם כֵּן דָּבָר. זיי האָבן אויך קודם געמיינט, אַז ווייל זיי זענען אויך נְבִיאִים, קענען זיי אויך מִשְׁיָג זיין^{כח} און פרעגן אַ קִשְׁיָא אויף מִשֶׁה רַבִּינוֹן.

זיי האָבן געפרעגט אַ קִשְׁיָא, וַתִּדְּבֹר [מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁה (שם, א), זיי האָבן געהאַט אַ קִשְׁיָא אויף מִשֶׁה רַבִּינוֹן, [ווייל] זיי האָבן גערעכנט אונז זעמיר אויך נְבִיאִים, מ'קען מיר אויך עס מאַכן.

און דער בֿוקר כָּל עוֹלָמִים האָט זיי [הערשט] געזאָגט [שם, ו-ח] [אז] ניין, לֹא כֵן עֲבָדִי מִשֶׁה וגו', וּמִרְאָה וְלֹא בַחֲדִידָת וגו', פֶּה אֶל פֶּה [אַדְבָּר בּו]. מ'קאָן נישט צוגלייכן [צו מִשֶׁה רַבִּינוֹן, ואפילו] אַם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה', [אַבער] עטס קאַנטס ענק נישט צוגלייכן.

עג

וכמו כן בקרח שהיה נביא ובעל רוח הקודש, וכמו שכתב רש"י שראה ברוח"ק שלשלת גדולה של נבואה יוצאה הימנו. ועל כן טעה לומר שיכול לחלוק על משה, עד שהודיע הקב"ה והראה להם החילוק שבין נבואת משה לשאר נביאים, ושעל כן אף הנביא אי אפשר לו לחלוק על נבואת משה

אַזוי כַּעֲיֵן זֶה קען זיין איז געווען [אצל] קרח.

ער איז דאָך אויך געווען זייער גרויס, [און] ער איז אויך געווען אַ נְבִיא, אַזוי ווי רש"י זאָגט^{כח} [שברוח הקודש ראה] שְׁלֹשֶׁת גְּדוֹלָה [יוצא הימנו] [וכדלעיל באות כז].

[וממילא] האָט ער גערעכנט [שיוכל להשיג על משה, וויבאלד] ער איז אויך אַ נְבִיא.

האָט מען אים געברויכט צו ווייזן^{כט} אַז ס'איז אַ חִילוק פון 'דיין' נְבִיאָת, צו [נבואת] מִשֶׁה. [און דעס] וואָס מִשֶׁה רַבִּינוֹן [קען], דאָס קען נישט קיין אַנדערער, קיין שום נְבִיא. [ושעל כן אף הנביא אי אפשר לו לחלוק על דברי משה].

^{כח} פירוש לחלוק ולהשיג עליו [וכדוגמת לשון 'השגות' הראב"ד].

^{כט} וכדיבואר זה להלן באות צט-קג.

^ל אבל על כל פנים מובן, מה היה טעותו של קרח מתחילה.

עד

מדברי החתם סופר – בחילוק שבין נבואת משה לשאר נביאים

והחתם סופר ביאר עוד בתשובה, שיש חילוק גדול גם לדינא בין נבואת משה לשאר נביאים, כי בשאר נביאים דרשו שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה, ולפסוק דין חדש. ויש בזה צורך גדול, כדי שלא יבואו כמשך הדורות לשנות בדיני התורה. משא"כ במשה רבינו שהיה תמיד מחדש דיני התורה ומוסרם לישראל על פי נבואותיו

[ווי] דער חתם סופר זאגט אין די תשובה, אין אורח חיים סימן ר"ח^{לא} צום סוף^{לב}, אַקעגן דעם וואָס שטייט [בגמרא]^{לג} אֵלֶּה הַמִּצְוֹת, שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה, אַ נְבִיא קען נישט אויפטון קיין 'נייעס'. זאָגט ער, מילא [עצם הענין] דאָס איז דאָך אַ דָּבָר פֿשוט [וימוכן], דאס כן אַז חלילה וחלילה אַז מ'זאָל קאָנען זאָגן [אַז] אַ נְבִיא קען מִשְׁנֶה זיין עפעס אַן הִלָּכָה, העטן שוין אַסאך מִצְוֹת [כבר נתבטלו].
אַזוי ווי ס'איז לאַ עֲלִינוּ געווען די פת ש"צ, און [ער] רעכנט אויס און ס'איז געווען [מהישמעאלים] אַ נְבִיא [שקר] געווען, ווי דער רמב"ם זאָגט^{לד} – ס'איז געווען דער מאַחמאַד, – [וואָס] זיי האָבן געזאָגט ס'איז דאָ אַ 'נייע' תּוֹרָה.

^{לא} בשו"ת חתם סופר (ארי"ה סוף סימן רח, ד"ה ויש): ויש כאן מקום לשאול, אכתי אם אמר אליהו כ' הורה זקן פלוני בארץ ולא בשמים', למא לא נאמין לאליהו (משום תורה לא בשמים [אין] וכו'), אמאי לא נאמין עדותו של אליהו או חלום צורך ברוח הקודש דהכי הוה בארעא, ולא בשמים היא. ○ זה קל להבין. דהנה הא דלא בשמים היא (כבא מציעא נט:), ושאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה (שבת קד:), הוא יסוד ושורש כל התורה כולה, דאי לאו הכי אין כאן תורה כלל. דהרי כבר היה לעולמים, דאמר ההוא מינא (שבת קטז:): מן יומא דגליתון מארעכון אתנטלא אורייתא דמשה ואיתיהיב אורייתא אחרית, עיין שם. ואפשר יעשה אותות ומופתים על ידי תחבולות וכישוף, ונביא הישמעאלים עשה כן, ושבתי צבי תר"ו^{לז} [תיפח רוחו ונפשו] אמר שנתהפכו המצות ונעשו מעשיין לארץ ומלארץ עשיין. ואפילו אם לא נאמין כן בכללות התורה, מ"מ אין שום מצוה שתשאר במתכונתה, כל אחד יאמר חלמתי חלום שחלב זה אסור וזה מותר, וזה יאמר כן וזה כן, ותפוג תורה. על כן כללא כייל הקב"ה שאין הנביא רשאי לחדש שום מצוה מהישנות [כאופן כן] יתבאר ויתפרש משמים, כי אם על דעת חכמי ישראל, וזהו צורך גדול. ○ וממילא אפילו יאמר אליהו בשם תלמיד חכם בארץ, ואין אנו יכולים לברר הדבר וכו' אם כן אם נעשה מעשה על פי עדותו של אליהו, תפוג תורה, כל אחד יאמר 'גלגלי לי בחלום', או 'אליהו אמר לי' בשם פלוני תלמיד חכם שאמר קודם מותו כן וכן, על כן אין לפסוק הלכה על זה וכיצא בזה. ○ ומשום הכי אין זה נוהג אלא אחר מיתת משה רבינו ע"ה, אבל אצל משה רבינו ע"ה בעצמו לא היה שיוך חשד זה. דהרי המגדף שרצה לטעון אהלו בשבט דן ויצא מבית ידנו של משה חייב, דלמשפחתם לבית אבותם כתיב (תורת כהנים ורש"י אמור כד, י), וקשה מכל מקום מי הגיד לנו שאיינו משבט דן, וכי מפני בעילה אחת שבעל הנוגש המצרי את אמו נידון לבן איש מצרי, הלא קיימא לן רוב בעילות אחר הבעל, [ו]אפילו פרוצה ביותר, כן כתב בה"ג כהל' מילה, והובא בהרא"ש (בבא בתרא) פרק יש נוחלין דף קכ"ז ע"ב, ומביא בית שמואל (אבן העזר) סימן ד' ס"ק כ"ו וכו'. ○ נחזור להנ"ל, מי הגיד שהיה בן מצרי, אם לא משה רבינו ע"ה ברוח הקודש, ולזה יוצדק שיצא מבית ידנו של 'משה' מחיוב, ומשום הכי חרה אפו של זה וגו'. ○ והנה פשוט דאם יאמר נביא על אחד שהוא פסול, לא נפסוק דין על זה, ודעין מנהגיתין סוף עדיות (ח, ט) אין אליהו בא [לנטא ולטהר לרחק ולקרב] וכו'. ונחמיה (ו, סה) אמר להכהנים שלא מצאו יחוסיהם עד צמד הכהן לאוהים ולתמים, משמע על ידי אורים ותומים יתבררו. היינו היכא שאנו כבר מסופקים, אבל לומר על אחד שהוא בחזקת רוב בנים [הולכין אחר האב, ולהוציא מחזקת], בוודאי הוא בכלל לא בשמים היא, ורק משה רבינו ע"ה היה בידו כן, ולא אחר.

^{לב} היינו בסוף חלק אר"ח, שהיא תשובה האחרונה שם.

^{לז} בגמרא שבת (קד:) ותמורה (טז:).

^{לח} באגרת תימן להרמב"ם, המיוסד על נסיון זה. וז"ל שם בתוך הדברים: וכבר הודיענו הבורא ע"י דניאל ע"ה שדבר זה עתיד להיות, ושבאחרית הדבר יעמוד אדם ויגלה דת שתדמה לדת האמת, וידבר גדולות, ויאמר שירדה עליו רוח נבואה ונתן לו ספר, ושדיבר הבורא עמו ואמר הוא לבורא, וכיוצא בזה מהרבות דבריו, אמר דניאל כשספר עמידת מלך אדום. ודמה עמידת משוגע, ואיך יהיה נוצח למלך אדום ולמלך פרס ויון, לקרן צומחת שארכה וגדלה, כמו שיתבאר זה מן הפסוקים להמון וליחידים, שהם עניינים שנגלו במציאות כלומר בעולם, ואין הפסוקים ההם פירושים אחרים אלא כפשטם. ○ שכן אמר (דניאל ח, ח) מִשְׁתַּפֵּל הָיִיתִי בְּקִרְיָא, וְאָלוּ קִרְן אֲחֵרִי עֲזִירָה סִלְקָת בִּינִינָה, וְהָלַת מִן קִרְיָא קִרְמִיתָא אֲחֻצְקָהּ מִן קִרְמָה, וְאָלוּ עֵינֵי עֲנִינִי אֲנֻשָׁא בְּקִרְיָא דָא, וְסָפִי מְמִלָּה רְבִירְבָן. ואתה עיין בחוכמת זה המשל, ותראה נפלאות. אמר שראה הקרן הצעירה הצומחת, ובעוד שהיה מתמיה על אריכותיה ועל שהפילה שלש קרנות מלפניה, עד שראה לקרן ההוא עינים כעני אדם ופה מדבר גדולות, כלומר שהעומד היה ידמה דת שתדמה לדת האלקית, ויאמר שהוא נביא וירבה דברים. וביאר לנו דניאל שכונתו תהיה להפך ולבטל התורה הזאת שבידינו, ויתכוון לשנותה, שכן אמר (שם, כה) וְיִסְכַּר הַלְשִׁינָה זְמַנִּין וְדָת,

על כל פנים [אויף] מְצוֹת יְחִידוֹת איז שוין געווען פֿמָה וְכִמָּה אַזעלעכע וואָס זיי האָבן געזאָגט אַז זיי ווייסן און זיי זאָגן [אַנדערש, והם אמרו] מ'האָט זיי אַזוי געזאָגט 'מִן הַשָּׁמַיִם'.

[וממילא מובן כי] דאָס איז אַ הֶכְרַח [אַז דאָס] האָט מען געמוזט זאָגן ניין, שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה.

עה

נאָר זאָגט ער, דאָס איז נאָר [ביי] אַנדערע נְבִיאִים.

אַבער מִשֶּׁה רַבִּינוּ אֱלִיין איז געווען אַנדערש, מִשֶּׁה רַבִּינוּ אֱלִיין, ער איז געווען נותן [התורה], ער האָט געברענגט די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, ער האָט יאָ נאָך געקאָנט מִשֶּׁה זיין בְּנִבּוּאָה, האָט ער נאָך געקאָנט משיג זיין, ער אֱלִיין. אַזוי זאָגט דער חתם סופר דאָרט.

עו

הערה על ראת החתם סופר, מהא דבן איש מצרי

והנה עצם דברי החתם סופר בזה הם נכונים וברורים, אלא שקשה לי על הראיה שהביא שם כמה שפסק משה אצל הבן איש מצרי, דעל פי הלכה היו צריכין לתלות אחר הבעל, והוא פסק בנבואה שהוא נולד מן המצרי

מילא די זאך אֱלִיין [עצם הסברה והחילוק שכתב החתם סופר] איז דאָך שטאַרק אַמַת

[וכדלהלן עוד באות פח].

נאָר אַ יְחִידוּשׁ איז מיר די רִאָיָה [שהביא החתם סופר לזה, בדבריו שם] ברענגט ער אַ רִאָיָה דערצו, און די רִאָיָה איז אַ פֿלָא.

ברענגט ער אַ רִאָיָה, אַז בייים [בן איש] מְצַרִי שטייט^ל, ווען ער האָט געוואָלט קוֹבֵעַ זיין [אהלו] בתוך מחנה דן, וכדכתיב בפסוק] וַיֵּצֵא בֶן אִישׁ מִצְרִי, ער האָט געוואָלט קוֹבֵעַ זיין [אהלו] צווישן דעם שֶׁבֶט דָן [והם מיחו כנגדו], און זיי זענען געקומען אַ שְׁאֵלָה פרעגן, איז מען געקומען לְבֵית דִּינוֹ שֶׁל מִשֶּׁה, וַיֵּצֵא מִבֵּית דִּינוֹ שֶׁל מִשֶּׁה חֵיִיב, [איז ער] עָמַד וַחֲיִירָף וַגִּדֵּף.

זאָגט ער [החתם סופר], וויאזוי האָט געקאָנט פֿסֶק־נַעַן - בֵּית דִּינוֹ שֶׁל מִשֶּׁה - אַז ער איז אַ בֶּן מִצְרִי, אַמֶּר [הלא חזקה היא] רוב בעילות אחר הבעל^ל, ס'איז טאַקע געשען

וַיִּתְּיָהּ בְּיָדָהּ עַד עֶדֶן וְעַדְּנִין וְפֶלֶג עֶדֶן. וביאר לו הבורא יתברך לדניאל שהוא עתיד לאבדו אחר גדולתו וגדולת אריכותו, עם כל הנשאר מן האומות שקדמוהו. ושלשת המערערים האלה, כלומר הכת האנסית, והכת הטוענת טענות, והכת המתדמה לרתנו, כולם יאבדו. ואם תראה להם שום גבורה ונצחון בשום זמן, לא תעמד להם הגבורה ההיא ולא יאריך להם הנצחון ההוא. ○ וכן גזר עצמו בוראנו יתברך והבטיחנו מעולם ועד עולם, שכל זמן וזמן שיעמוד על שונאיהם של ישראל שמו, או שיתחדש עליהם שום רוגז, שהוא עתיד לסלקן ולהסירו. שכן אמר דוד ברוח הקודש מספר בלשון האומה שמתרעמת מתוקף ידי העכו"ם בנו ופשוט ממשלתם עלינו מתחלתנו, ואף על פי כן אין בהם יכולת להאבידנו ולמחות את שמנו, ואף על פי שרודפים אחרינו ומנגעים אותנו בשמדות וגזרות. שכן אמר דוד ע"ה (תהלים קט, א-ב) רַבַּת צָרֹנִי מִנְעוּרִי יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל רַבַּת צָרֹנִי מִנְעוּרִי גַם לֹא יָקֻלוּ לִי וכו'. [וכן האריך הרמב"ם עוד בענין זה במאמר קידוש השם, המיוסד גם כן על נסיון זה, ואכמ"ל].^ל בפרשת אמור (כד, י): וַיֵּצֵא בֶן אִישׁ יִשְׂרָאֵלִית וְהוּא בֶן אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנְצֹו בַּמִּתְנָה בֶּן הַיִּשְׂרָאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי.

ופירש רש"י שם: וַיֵּצֵא בֶן אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית. מהיכן יצא, רבי לוי אומר מעולמו יצא וכו'. ומתניתא אמרה מבית דינו של משה יצא מְחוּיָב, בא ליטע אהלו בתוך מחנה דן, אמרו לו מה טיבך לכאן, אמר להם מבני דן אני נכי אמו היתה משבט דן, אמרו לו איש על דגלו באת' לְבֵית אֲבוֹתָם' כתיב (במדבר ב, ב), נכנס לבית דינו של משה ויצא מחוייב [כי אביו היה המצרי שהרג משה], עמד וגדף: בֶּן אִישׁ מִצְרִי. הוא המצרי שהרגו משה: בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מלמד שנתגייר: וַיִּנְצֹו בַּמִּתְנָה. על עסקי המחנה: וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי. זה שכנגדו, שמחה בו מטע אהלו. [ומקורו מהתורה כהנים המובא להלן].

^ל כמבואר בגמרא סוטה (כז, ד) דמהאי טעמא אף באשה המזנה רח"ל ב"ל דבניה כשרין, דאנו תולין בבעלה.

וואָס ס'איז געשען פון דעם מַצְרִי מיט דער שְׁלֵמִית בַּת דְּבָרִי, אָבער רוב בעילות אחר הבעל, דאָס איז אַ חֲזָקָה [שכך הוא הרוב, ומטעם החזקה] גיי איך נאכ'ן רוב נאָך [ותולין שהולד היא מבעלה, ונמצא] דאָס קאָן מען על פי הַלְכָה נישט פֿסק'נען [שהוא בן המצרי]. נאָר וואָס דען, מִשָּׁה האָט געקענט זאָגן בְּנִבּוּאָה [שנולד מהמצרי ולא מבעלה]. זעט דאָךְ אַרִיס [אז] ער האָט געקאַנט פֿסק'נען בְּנִבּוּאָה.

עז

והראיה זו הוא חידוש בעיני, שהרי הנידון שם לא היה כלל אם הוא נולד מהמצרי או מבעלה שהוא ישראל, אלא מבואר שזה כולם ידעו שהוא בן המצרי, ולא היה בזה שום הכחשה, רק השאלה היתה להלכה אם הולכין רק בתר האב, שאז אי אפשר לו ליטע אהלו בתוך המחנה, או דאולין גם בתר אמו שהיתה מישראל, ועל זה פסוק שהולכין רק אחר האב

[אמנם] די רִאִיָּה איז אַ פֿלֶא, עפעס אַ חידוש פֿלֶא.

[דהלא] ס'שטייט בְּפִירוּשׁ אַרִיס, אַז מ'האָט נישט געפרעגט בית דִּינוּ שֶׁל מִשָּׁה צי ער איז אַ מַצְרִי צי ניין, [ווייל] דאָס אָט האָט מען געוואוסט¹⁷ [שאמו ישראל ואביו מצרי, ושבעצם דינו כישראל גמור דאולין בתר האם].

[נאָר] ס'שטייט בְּפִירוּשׁ אַרִיס אין תורת כהנים¹⁸ אויף דעם פסוק וְהוּא בֶּן אִישׁ מִצְרִי, אַז די שְׁאֵלָה איז נאָר געווען צי איך גיי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, צי ניין.

[אזוי] שטייט בְּפִירוּשׁ אַרִיס. [אז] די טַעֲנָה [שבנייהם] איז געווען, [אז] 'זיי' האָבן געזאָגט לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, ולא לבית 'אמותם'. און 'ער' האָט געזאָגט אַז וויבאַלד די מוטער איז פון אידן [מבנות שבט דן], איז הַנִּלְד הוֹלֵךְ אַחֵר הָאֵם [וודינו כישראל, וממילא] קומט ער אין שִׁבְט דָן. 'דאָס' איז געווען די שְׁאֵלָה, און 'דאָס' איז מען געגאנגען פרעגן.

עח

וגם לא מצינו שהיה פסק זה על ידי משה רבינו בעצמו, רק על ידי 'בית דינו של משה', והם לא יכלו לדון בנבואה, ועל כרחק שדנו רק ההלכה, ודרשת הכתוב

[וועד שהרין] ס'שטייט נישט מ'האָט געפרעגט [פון] 'מִשָּׁה', [נאָר פון] בֵּית דִּינוּ שֶׁל מִשָּׁה שטייט [אז] מ'האָט געפרעגט. [און דער פֿסק דין איז] נישט קיין בְּנִבּוּאָה.

עט

והראיה שגם הוא לא היתה טענתו שאינו בן המצרי, שהרי דרשו בתו"כ מן הפסוקים 'שנתגייר', ואם בן הודה שהיה בן המצרי. ומה דקשה דאם אמו היתה מישראל, אם כן לא היה צריך להתגייר, כבר האריך הרמב"ן לפרש בזה שאין הכוונה בפשוטו, רק שנתגייר בחד עם כל ישראל בשעת מתן תורה, ובשם התוס' הביא עוד שנתגייר כפשוטו, משום דקודם מתן תורה עדיין היה הולד הולך אחר האב. אבל עכ"פ לכו"ע מוכח שהוא עצמו הכיר שהוא נולד מהמצרי

און אַ רִאִיָּה בְּרוּרָה [שהודה גם הוא הוא בן איש מצרי], מ'זעט דאָךְ בְּפִירוּשׁ אַרִיס, און ס'שטייט דאָךְ אַרִיס אין תורת כהנים¹⁸ [בתוך בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מלמד] שְׁנַתְגִּיר, [אז] ער האָט זיך מְגִיר געווען.

¹⁷ כי גם אמו הודית לזה, ולא היה מי שהכחיש בדבר. והראיה שלא על זה היתה טענתו נגדם. וכמו שהזכיר רבינו מזה להלן באות פג [ועיין בהערה מו].

¹⁸ בתורת כהנים סוף אמור (פרשה יד, א): וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית, מִנִּין יֵצֵא, מִבֵּית דִּינוּ שֶׁל מִשָּׁה. שבא ליטע אהלו בתוך מחנה דן, אמרו לו מה טיבך ליטע בתוך מחנה דן, אמר להם מבנות דן אני, אמרו לו הכתוב אומר (במדבר שם) אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בֵּאתָ לְבֵית אֲבֹתָם יִתְּנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל. כנכנס לבית דינו של משה, ויצא מחווייב, ועמד וגידף. והוא בן איש מצרי, אע"פ שלא היו ממורים באותה השעה, הוא היה כממזר. בתוך בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מלמד שנתגייר. ויִּצְנָו בַּמִּחְנֶה, על עסקי מחנה. בן היִשְׂרָאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי זה שכנגדו.

פ

פרעגט [שוין] אויף דעם דער רמב"ן^ט, [דלכאורה] וואָס האָט ער זיך געדאַרפט מַגִּיר זיין, [והלא] ער איז דאָך געווען אַ איד [שהרי 'אמו' מִישְׂרָאֵל הִיְתָה], - און רש"י^{לה} ברענגט דאָך [עס] אויכעט, בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [מלמד] שְׁנֵתִיגִיר, - ער איז דאָך געווען [בן] אשה ישראלי, [והרי] הוֹלֵךְ הוֹלֵךְ אַחֵר הָאֵם^ב.

זאָגט ער, אַז דער פֿשֶׁט איז שְׁנֵתִיגִיר, אַז ביי מִתֵּן תּוֹרָה כאָטשיג דער פֿאָטער איז דאָך געווען אַ מַצְרִי, [וממילא] האָט ער דאָך געקענט נאָכגיין נאָכ'ן פֿאָטער, ער איז אָבער ביי [די] מִלְּהָ וּטְבִילָה [שעשו כל ישראל] ביי מִתֵּן תּוֹרָה, [און] ווען ס'איז געווען די אַלע הֶרְצָצָת [דמים]^{מא}, איז ער נאָכגעאָנגען נאָך די מוֹטער. דאָס הייסט נִתְגִּיר [שנתגייר ביחד עם כל ישראל, בשעת מתן תורה].

פא

ברענגט ער דאָרטן, אַז די חכמי הצרפתים זאָגן^{מב}, - [היינו] די בעלי התוספות^{מג}, - תוספות זאָגט אַז 'נִתְגִּיר' [הוא כפשוטו], ווייל ס'איז געווען [ליתרו] 'פֶּאֶר' מִתֵּן תּוֹרָה, איז ער געווען אַזוי ווי [דין] בֶּן נָח, [וואָס] ביי אַ בֶּן נָח, איז הוֹלֵךְ הוֹלֵךְ אַחֵר הָזִכְרָה^{מז}. [וממילא] האָט ער נאָך געהאַט דעם דין פון אַ גוי.

זאָגט ער אַזוי בִּפְרוּשׁ אַרויס דער רמב"ן, ברענגט ער אַזוי פון די חכמי צרפת, [אז] ווען ער איז געבוירן געוואָרן, האָט מען אים נישט מִלְּע געווען, ווייל מ'האַט געוואוסט ער איז אַ בֶּן אִישׁ מַצְרִי. און ווען ער איז גרויס געוואָרן, האָט ער זיך מִדְּנִפְשִׁיהָ עַל כָּל פָּנִים מַגִּיר געווען. [אזוי] זאָגט תוספות פֶּאֶר אַ פְּשִׁיטוֹת [שנתגייר ממש וכפשוטו].

^ט ברמב"ן אמר (כו, י): וטעם בן היִשְׁרָאֵלִית וְאִישׁ הִיִּשְׁרָאֵלִי. להורות כי הנכרי הבא על בת ישראל, הולד אינו יִשְׂרָאֵלִי. ורע"פ שפסקנו בגמרא דנכרי הבא על בת ישראל הולד כשר, בין בפנויה בין באשת איש, הרי אמרו מזהמין את הולד, שהוא פגום לכהונה, וכל שכן שאינו ישראלי בשמו, לענין היחס בדגלים ובנחלת הארץ, כי לְשִׁמּוֹת מִטּוֹת 'אֲבָהִים' כתוב בהן (פנחס כו, נה). ◦ ומה שאמר בתורת כהנים, בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מלמד שנתגייר, אינו שיעטר בגירות, אלא ככל ישראל שנכנסו לברית במילה וטבילה והרצאת דמים בשעת מתן תורה (כריתות ט). אבל נתכוונו לומר שהלך אחרי אמו, ונדבק בישראל. וזה טעם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שהיה עמהם, ולא רצה ללכת אחרי אביו להיות מצרי. וכן מה שאמרו בתורת כהנים, אף על פי שלא היו ממזרים כאותה שעה הוא היה כממזר, כדברי יחיד היא שנויה, והלכה הולד כשר.

והצרפתים אומרים, כי טעם הגירות, מפני שהיה קודם מתן תורה, והיה משפטו לילך אחר הזכר, ממה שאמרו באומות הַלֵךְ אַחֵר הָזִכֵּר. וכאשר נולד זה לא מלו אותו, כי מצרי היה בדינו, אבל כשגדל נתגייר לדעתו ונמול. ◦ ואין דעתי כך, כי מעת שבא אברהם בברית היו ישראל, ובגוים לא יתחשבו, וכמו שאמר בְּעֶשֶׂה (קידושין יח). ודילמא ישראל מומר שגוי. וקל וחומר הדבר, אם לאחר מתן תורה שהכותי הבא על בת אברהם מחייבי לאוין ואין לו בה קידושין, היא מקלה טורה לאומות להכשיר את ולדה להיות כמות, לא כל שכן קודם התורה, שתהא מטהרת ולדה להיות כמות, לחייבו במילה כזרעו של אברהם ויהיה מכלל בני ישראל.

^מ כמבואר בגמרא יבמות (מה), ועוד.

^{מא} כמבואר בגמרא כריתות (ט). [לענין דיני הגר לדורות שלמדו זאת ממתן תורה]: תלמוד לומר כָּכֶם כְּגֵר יִהְיֶה (שלה טו, וכו'), רבי אומר כָּכֶם כאבותיכם, מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם, אף הם לא יכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים וכו'. ◦ בשלמא מילה, דכתיב (יהושע ה, ח) כִּי מִלִּים הָיוּ כָּל הָעָם הַיִּצְאִים [פירש'': בשעת יציאתן מלון], אי נמי מהכא (יחזקאל טו, ו) וְאָעֲבַר עֲלֶיךָ וְאָרְאָךְ מִתְּבוֹסֶט בְּדִמְךָ [דם פסח ודם מילה] וְאָמַר לָךְ בְּדִמְךָ חַיִּי וְגו'. הרצאת דמים [זריקת דמים על המזבח], דכתיב (משפטים כד, ה) וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל [וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ וַיִּחַם שְׁלָמִים לַה' פְּרִים]. אלא טבילה מנל, דכתיב (שם, ח) וַיִּקַּח מִשָּׁה אֶת הָדָם וַיִּזְרֹק עַל הָעָם, ואין הזאה בלא טבילה. ◦ אלא מעתה האידנא דליכא קרבן, לא נקבל גרים, אמר רב אחא בר יעקב, וְכִי יָגוּר אֲתָם גַּר אוֹ אֶשֶׁר תְּהוֹכְכֶם לְדִרְתֵּיכֶם כְּתִיב (שלה שם, יד) וְלִדְרִיתֵיכֶם, אף על גב דליכא מקדש.

^{מב} עיין בפרוש הרא"ש ע"ש ש'מביא בשם הריב"א, ובספר מושב זקנים לבעה"ת מביא בשם רבינו תם.

^{מג} שהם היו דרים בצרפת ואשכנז, ונקראים תמיד בלשון הראשונים מחכמי הספרדים, בשם חכמי צרפת.

[והמבין היה מגדולי חכמי ספרד].

^{מד} כמבואר בגמרא שם (עח:).

פב

[נאָר] דער רמב"ן קריגט נאָר [על התוספות] פאַרדעם, ווייל דער רמב"ן זאָגט אַז פון אברהם אַבינו'ן אַן האָבן זיי געהאַט דעם דין פון ישׂראֵל, נישט דעם דין פון בן נח. [וואָס] דאָס איז דאָך אַן אַלטע פֿלוגתא צי [האבות ובניהם] זיי האָבן געהאַט דעם דין פון ישׂראֵל¹⁰⁶ [און דין בני נח, ולדעת הרמב"ן שהיה להם דין ישראל] ממילא האָט ער זיך נאָך ווייטער נישט געברויכט מִגִּיר זיין [כפשוטו, רק בתוך הכלל ישראל, בשעת מתן תורה]. אָבער דעם אַליין זאָגט ער אַמאָל [גם הרמב"ן], אַז ווען ער איז געבוירן געוואָרן האָט מען אים נישט גע'מ'ל'עט, [ווייל] ער איז געווען אַ בן אישׁ מִצְרִי. [און] אַזוי איז לויט שיטת התוספות.

פג

[ונמצא] און דאָס האָט מען געוואוסט שוין פון דעמאָלטס אַן [מתחילתו, שהוא בן אישׁ מִצְרִי]. און מסתמא האָט מען געהאַט דערויף רִאֲיוֹת, [וכגון] זיי האָבן אַליין געזאָגט¹⁰⁷. אָבער מ'האַט דאָס געוואוסט אַז ער איז געווען אַ בן אישׁ מִצְרִי, ס'איז גאַרנישט געווען קיין שְׁאֵלָה אויף דעם. די שְׁאֵלָה איז נאָר געווען צי איך גיי לְבֵית אֲבֹתָם¹⁰⁸ [דייקא], אַזוי ווי ס'שטייט אַרויס אַזוי אין תורת כהנים און אין רש"י אויפן אָרט.

פד

איז דאָך דאָס [השאלה] נישט געווען פאַרדעם [אם נולד ממצרי או מישראל, רק בענין מהו הדין לענין קביעת אהלו, וואָס] דעם איז דאָך שוין נישט קיין [דין התלוי אין] נְבוּאָה, [נאָר] דאָס איז וויאָזוי די הִלְכָה איז, צי איך גיי לְבֵית אֲבֹתָם, און בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל מִשֶּׁה האָט מען גע'פֿסֶק'ט אַז [דרשינן] לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, אַז כּאָטשיג די מוטער איז אַ איד, און זי איז געווען פון שְׁכֵט דָן, [אָבער] ווייל דער פּאָטער איז נישט געווען פון שְׁכֵט דָן, [על כן לא הוי יכול לקבוע אהלו שם בתוך המחנה].

דאָס איז געווען די שְׁאֵלָה [מבית דינו של משה], און דאָס איז געווען די תְּשׁוּבָה. [וואס כן] וואו קומט דאָס [לפסוק זה על ידי נבואה], צו דעם דאָרף איך שוין נישט קיין נבואה מיט קיין רוח הקודש, ס'איז אינגאַנצן אַ פֿלאַ [ראייתו של החתם סופר]. ממילא איז פון דאָרט נישט קיין רִאֲיָה¹⁰⁹.

פה

עוד הערה על דברי החתם סופר, בענין מה שלעתיד יתייחסו באורים ותומים ועוד יש להעיר בדברי החתם סופר, שכתב שם דוה פשוט דאם יאמר נביא על אחר שהוא פסול, לא נפסוק דין על זה.

¹⁰⁶ וכמו שהאריך בזה בפרשת דרכים (דרוש הראשון), ועיי"ש שהביא שיש פלוגתא בזה בין הרא"ם ובין הר"ש יפה (בעל יפה תואר), ואחר כך כתב דו"ל: ושוב ראיתי שדבר זה הוא מחלוקת קדום בין אבות העולם, הובא ברמב"ן ז"ל פרשת אמור בענין מגדף וכו' [והביא דברי הרמב"ן אלו ומה שהביא בשם חכמי צרפת, ואח"כ כתב] הרי מבואר שדעת חכמי צרפת הוא כדעת הרא"ם ז"ל, שקודם מתן תורה לא יצאו מכלל בני נח להקל, ולפיכך הוצרך להתגייס, משום דקיימא לן באומות הלך אחר הזכר. אך הרמב"ן איל לשיטת הר"ש יפה, שהאבות יצאו מכלל בני נח אף להקל. [ועיין גם בתוספות בבא בתרא (נח), ועוד, שדעתם הדאבות היה להם דין בני נח, ואולי לשיטתם].
¹⁰⁷ אביו האיש מִצְרִי, ואמו הישראלית.

¹⁰⁸ ועיין עוד בדברי יואל לחנוכה (אות ד, מל"ג תש"כ), ועוד דרושי רבינו, שהביא פלוגתת הכפות תמרים (בתוספות יוה"כ יומא עה). והחיד"א בכרכי יוסף (אוי"ח סימן לב, אות ד) בזה. דהחיד"א האריך שם לברר בדבר התלוי 'במצאות' ולא בהלכה ופסק דין, שפיר יכולין לברר המציאות על פי רוח הקודש. ואם כן לפי דבריו נדחה גם כן ראיית החתם סופר, דאף לפי סברתו כיון שדנו שם על המציאות אם הוא בן מצרי או לא, שפיר היו יכולין לפסוק בנבואה, וכ"כ החיד"א עוד בכ"מ [ועי' לקמן בעהרה נה]. אבל כוונת רבינו כאן, דבאמת בנ"ד אין צריכין לזה, כי לא דנו שם על המציאות רק על ההלכה, והפסק דין לא היה תלוי בהמציאות, אלא בדרשת הכתוב.

והקשה על זה ממה שמצינו שלעתיד לבא יתייחסו בנבואה על ידי האורים ותומים. ותידין דהיכא שכבר אנו מסופקים שאני
און ווייטער די אנדערע זאך דאָרט [שבדברי החתם סופר]^מ, איז אויך אַ חידוש.
וואָס ער זאָגט אז איי לעתיד שטייט דאָך [נחמ' ז, סה] עַד עַמֶּד הַכֶּהֱן לְאוֹרִים וְתָמִים,
[אז] מיטן אוֹרִים וְתָמִים וועט מען מִיחָס זיין.
לכאורה וויאזוי קען מען, [והרי] מיטן אוֹרִים וְתָמִים קען מען אויך נישט זאָגן
אַקעגן דער הֶלְכָה.
נאָר וואָס'זשע דען, זאָגט ער פֿאַרוואָס [יוכלו לפסוק זה על ידי אורים ותומים], ווייל
ס'איז [שרין] דאָ אַ סֶפֶק [לפנינו].

פ

וגם זה אינו מובן, דהיכן מצינו דהיכא שיש כבר ספק לפנינו, נוכל לפסוק ברוח הקודש
[וגם על זה קשה, שהרי] לעולם אַז מ'קען נישט [לפסוק דין ברוח הקודש, אם כן] קען מען
[בין] אַ סֶפֶק אויך נישט.

פ

אמנם הנראה בזה, דמן לעתיד לבא לא קשה כלל, דהרי לעתיד הרי שוב יהיה משה רבינו עמנו, והוא יוכל לפסוק
בנבואה גם לעתיד. ולא עוד אלא דגם במלך המשיח נאמר שיהא מורח ודאין, לפסוק ברוח הקודש, ואף להוציא
ממנו מחוקתו. [וצריך לומר דשאני מלך המשיח שיהיה מעלתו כמשה, וגם שיהיה לו נשמת משה עצמו].
נאָר [באמת] אויף לעתיד איז דאָך נישט קיין קשײא, [שהרי] לעתיד וועט דאָך זיין
אַסאַך זאַכן [שיפסקו ויבררו בנבואה].
[ולא קשה מזה על סברת החתם סופר], קודם [שהרי לעתיד] וועט דאָך זיין משה רבינו
אַליין אויך דעמאָלטס, שטייט דאָך אַרויס אַזוי אין תוספות^{מט}. [והרי החתם סופר] ער
זאָגט דאָך אַליין אַז משה רבינו האָט יאָ געקענט [לפסוק בנבואה, ואם כן גם לעתיד יפסוק
משה רבינו בנבואה].
און דערנאָך [שהרי] לעתיד וועט דאָך זיין, וועט דאָך גאָר דער מלך המשיח וועט
דאָך גאָר זיין און ער וועט פֿסק'נען מיטן ריח'י, און [אפילו] מוציא ממוֹן זיין [מיד
המוחזק] אויפן ריח'.

[און] ס'שטייט אַרויס אין רמב"ם אויך אַזוי, אין אגרת תימן^{נא}, [דאף שהוא לא כתב
כסתם משמעות לשון המדרש^ש שיהיה מדריתג משיח למעלה ממדריתג משה, אלא כתב שיהיה קרוב

^{מח} עיין זה בסוף דברי החתם סופר המובא לעיל.

^{מט} בתוספות פסחים (קיד: ד"ה אחד): דליכא למיחש שמא יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד עשינו זכר לחגיגה
בשבת, והשתא נמי נקריבה בשבת. דהקרבנה מסורה לזריזין, וכשיבנה, משה ואהרן יהא עמנו, וליכא למיטעי.
[והוא על פי לשון הגמרא ביומא (ה): לעתיד לבוא נמי, לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהם].

^נ וכמבואר בגמרא סנהדרין (גג:): משיח דכתיב (ישעי' יא, ב) וְנָתַח עֲלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חֲכָמָה וְכִינָה רוּחַ עֲצָה וְגִבּוֹרָה
רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה' וְגו', וכתיב (א, ו) וְהִרְחִיחוּ בִּירְאָת ה', אמר רבי אלכסנדר מלמד שהטעינו מצות ויסורין
כריחיים, רבא אמר [פירש"י: מאי והריחין] דמורח ודאין [שמריה באדם ושופט, ויודע מי החייב], דכתיב (שם, ג-ד) וְלֹא
לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יוֹכִיחַ, ואפילו הכי וְשֹׁפֵט בְּצִדְקָה דְלִים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעֵינָיו אֶרְצָן [נגון על
ידי הרהור]. ○ כרזיבא [אחר מלכי הורדוס היה] מלך תרתין שנין ופלגא, אמר להו לרבנן אנא משיח. אמרו ליה,
במשיח כתיב דמורח ודאין, נחזי אנן אי מורח ודאין, כיון דחזויהו דלא מורח ודאין, קטלוהו.

^{נא} באגרת תימן להרמב"ם: אבל אני תמה ממך, שאתה מבני תורה ועמדת על ספרי החכמים, האינך יודע אחי
שהמשיח נביא גדול מאוד, וגדול מכל הנביאים מלבד משה רבינו ע"ה וכו'. אבל חייבך לומר כל זה, מפני שלא
השגחת למעלת המשיח מה הוא, ואיך תהיה עמידתו, ובאיה מקום יהיה ואיה אות תהיה מיוחדת לו. אבל
מעלתו תהיה יותר מעולה ממעלת הנביאים ויותר נכבדת, זולת משה רבינו ע"ה. ויחד אותו הבורא יתברך
בדברים שלא יחד משה רבינו ע"ה, שנאמר בו (ישעי' יא, ב-ה) וְהִרְחִיחוּ בִּירְאָת ה' וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא
לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יוֹכִיחַ, וְנָתַח עֲלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חֲכָמָה וְכִינָה רוּחַ עֲצָה וְגִבּוֹרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאָת ה', וְהִיָּה צִדְקָה אֲזוֹר
מִתְנִין וְהָאֻמָּה אֲזוֹר חֲלָצִיו. וקרא לו הקב"ה שש שמות, באומרו (שם ט, ה) כִּי יִלְדָּה לָנוּ בֶן נֶמֶן לָנוּ וְתִהְיֶה

למעלת משה רבינו, מכל מקום כתב גם הוא] **אָז דער מלך המשיח וועט האָבן** [געוויסע] **מדרגות וואָס ניטאַמאָל משה רבינו האָט געהאַט,** [דהיינו אַז] **ער וועט קאָנען פֿסק'נען מיטן ריח"ג.**

פח

סיום הקדמה לשוב קושיא ו

ועל כל פנים עצם סברת החתם סופר בהחילוק שבין משה רבינו לשאר נביאים, הוא אמת ונכון, וגברא רבה אמר מילתא, ובפרט שהוא מילתא דמסתברא גם כן

יהיה איך שיהיה, איז נישט אַזאַ ראָיִה [ממה שהביא שם החתם סופר].

אַבער די זאַך אַליין פֿאַר זיך [עצם סברת החתם סופר, בודאי אמת ונכון], **די זאַך אַליין – גברא רבא אמר מילתא**¹⁷ – **אָז משה רבינו האָט יאָ געקענט** [לחדש ולפסוק דין בנבואה, מה שאין כן בשאר נביאים]¹⁸.

המשורה על שכתבו ויקרא שמו פלא יועץ קל גבור אבי עד שר שלום. וזה שקראו קל על דרך ההפלה, להודיע שגדולתו מעולה ממעלת כל אדם.

ועיין גם ברמב"ם (תשובה ט, ב): מפני שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו, ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה', ויבואו כל הגוים לשומעו וכו'.

¹⁷ בתנחומא תולדות (סימן ד): מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישר (וכרי ד, ז), זה משיח בן דוד, ולמה נקרא שמו הר הגדול, שהוא גדול מן האבות, שנאמר (ישעי נב, יג) הנה ישלח עבדי ירום ונשא ונגבה מאד, ירום מאברהם, ונשא מיצחק, ונגבה מיעקב. ירום מאברהם, שנאמר (לך יד, כב) הרמתי ידי אל ה', ונשא משה, שאמר (בעלותך יא, יב) כי תאמר אלי שאתה בתיקף, ונגבה כמלאכי השרת שנאמר (יחזקאל יא, ח) וגבתם מלאת עינים, לכן נאמר כי אתה הר הגדול.

¹⁸ עיין כל הענין באורן ביואל משה (א, לו, ועוד). ותמצית הדברים, דבדברי המדרש משמע שיהיה מעלתו נשא אף משה ואפילו בנבואה, ואין קושיא על זה, שהרי מבואר בזוהר שמלך המשיח יהיה לו נשמת משה עצמו, ואם כן מעלת משה עצמו יוגדל לעתיד יותר ממה שכבר היה. אולם הרמב"ם כתב שיהיה גדול מכל הנביאים וזולת משה רבינו, ולדבריו צריך לומר דבדברי המדרש קאי רק על מדרגת מורח ודאין, ושהבין הרמב"ם דמדרגה זו לא היה זה אף במשה.

¹⁹ הכוונה על מן החתם סופר. והוא מלשון הגמרא בברכות (יט:) אמר רב כהנא, גברא רבה אמר מילתא לא תחזיקו עלה. ובגמרא שבת (ספא:) אמר להו רב נתן בר אושעיא, גברא רבה אמר מילתא נימא בה טעמא.

²⁰ וכן כתב גם החיד"א בפני דוד (בשלח, אות יח) כסברא זו דמשה רבינו שאני, וביאר בזה דברי הגמרא יומא דלהלן (בדברי רבינו באות ק), וז"ל שם: ודע שהרב מהר"ם ׳ן חביב בשיטתו ספר תוספת יום הכיפורים (יומא עה.) הוקשה לו על זה, ועל מה שאמרו שם (בגמרא) כן ע"ד (בשלח טז, לא), שהיה מגיד לישראל אם כן ט' לראשון אם בן ז' לאחרון. ואין משה רבינו היה דין על ידי עומר מן הנמצא, והלא אפילו נביא גמור שיאמר אני יודע בנבואה כך וכך, אין עושים על פיו, דעל פי שנים עדים אמרה תורה, ואם הנביא אמר בנבואה שכן הלכה, יחנק, כמו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה ט, א), דלא בשמים היא. והאריך בזה, ומסיק דמשה רבינו ע"ה מוכרח דמכת ההלכות וההוכחות היה פוסק הדין אם בן ז' לראשון אם בן ז' לאחרון וכו', ולשלא יפקעו עשה להם אות ומופת של עומר קץ, זה תוכן דבריו עיי"ש באריכות. װ דבריו קשים בעיני, שהרב ז"ל הביא ממה שכתב הרמב"ם דאם הנביא יאמר הלכה כפ' יחנק, וגם הביא דאין משגיחין בבית קול, וכיוצא בזה. וכל זה אינו ענין לסוגיין דעסיק בה, דמיידי במשה רבינו. דכל הנך מילי הם אחר משה רבינו, דכתיב אלה המצות אשר צוה ה' את משה, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, אבל משה רבינו שנא ושנא. װ ותו אעיקרא דדינא פירכא, דשומעין לנביא שאמר 'המצאות' היה כך, ובענין ספק בן ט' וכו' עצמו כתבו התוספות (יבמות לה: ד"ה תגלי) בפירוש, דאם יבא אליהו ויאמר 'המצאות' שומעין לו (ועיין לעיל בהערה מז). ונעלם מהרב ז"ל כמה סוגיות ודברי הראשונים, כאשר כתבתי בענייני בברכי יוסף או"ח סימן ל"ב עיין שם, ויותר ממה שכתבתי שם כתוב אצלי במקום אחר. װ והוי יודע שהרב הגדול מהר"ם ׳ן חביב לא זכר גם כן דברי הזוהר הק' פרשת יתרו דף ע"ח ע"א, דקאמר דמשה רבינו ע"ה דן בלא עדים על פי רוח הקודש, ואם כן נתנה ותמוש חקירת הרב הנוכח. אך לכל הדברות צריך לומר דאע"ג דמשה רבינו ידע תיכף, להפיס דעתם עשה המופת בעומר מן וכו'. ועדיין צריך להרחיב הביאור בכל מה שכתבתי, ודוק היטב כי קצרתי.

ועיין בס"ג פרה תשכ"א (לשון קדוש קונטרס שכה ח"א, אות לח-מ) שרבינו מעצמו ביאר כן בדברי הגמרא דיומא, על פי סברת החתם סופר, וז"ל שם: קען זיין איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט וְיִקְחוּ 'אַלֶּיךְ' פֿרָה אֲדוּמָה, [אז] משה רבינו זאל עס זען, ער זעט דאָך [בנבואה ורוח הקודש, והוא יכיר אם לא נפסל הפרה באיזה פסול. ווייל] הָגַם מ'טאָר נישט פֿסק'נען מיט קיין רוח הקדש. נאָר דער חתם סופר זאָגט דאָך, אַז דאָס איז נאָר פון 'נאָך' משה רבינו'ן אָן [ואילן], דער אַלֶּה המצות [שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה], אָבער משה רבינו

און ס'איז אַ מילתא דַמסתברא אויכעט. [שהרי כל התורה ניתנה כך על ידו בדרך נבואה].

פט

ראיה לעצם סברת החתם סופר

ויש גם ראיות מוכרחות לזה, וכגון ממה שחדש על פי נבואה דין פסח שני, כשנשאל על זה. דפשוט ששאר נביאי אין בכוחו לעשות כן, ועל זה נאמר תורה לא בשמים היא

[ויש להביא גם ראיה לזה, שהרי] מ'זעט דאָך [בהעלותך ט, ח-ז] אַז [ווען] מ'איז אים געגאנגען פרעגן למה נגרע לבלתי הקריב [אָת קרבן ה' במעדו, השיב להם משה] עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם [במדבר ט, ח-ז]. [און אויב] זאָל דאָס זאָגן אַן אנדערער נביא, [אַז] השם יתברך וועט מיר זאָגן אַן הַלְכָה צי מ'זאָל ברענגען פֿסח שְׁנִי [בִּי"ד אייר], צי מ'זאָל יאָ מקריב זיין אַ קרבן פֿסח [בִּי"ד ניסן], איז ער אַ נביא שְׁקָר זאָגט דער רמב"ם¹¹, ווייל דאָס זאָגט מען נישט בנבואה, [כי] תורה לא בשמים היא¹².

טאָקע זעט מען דאָך [פון דעם] אויך אַז משה רבינו [שאני, דיכול לחדש הלכה בנבואה]. און נאך פֿמה ראיות [יכולין להביא על זה].

צ

עוד ראיה לעצם סברת החתם סופר

אלא שאוספין עוד גם כעין הראיה שרצה להביא החתם סופר מענין 'יחוס', דאף דמשם אין ראיה, אבל יש ראיה על זה מענין 'התחייבות' כל ישראל במדבר, דהרי בשבט לוי מפורש בפסוקים ובדברי חז"ל שהיה מנינים על פי ה', על ידי בת קול. ובאמת צריך לומר דגם בשאר השבטים היו הרבה אופנים שהוצרך לפסוק ברוח הקודש, דבדואי לא כוללם היו עדים על חזקת ילדתם במצרים, ובפרט שהרבה מן הבנים היו טמירים ונעלמים מפני המצרים

נאָר וואָס דען, איך זאָג [להוסיף על דברי החתם סופר שרצה להביא ראיה מענין היחוס, אַז] ס'איז טאָקע [דאָ] אַ ראָיָה [גם מענין 'יחוס' בני ישראל]. נישט פון דעם בַּן אִישׁ מִצְרִי, [נאָר] פון דעם גאַנצן הַתּוֹרָה [של כל הכלל ישראל במדבר].

צא

[דהנה על הפסוק] יִתְּלִדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתֵם לְבֵית אֲבֹתָם [במדבר א, יח], זאָגט רש"י¹³, זיי

האָט געמעגט [לפסוק ברוח הקודש, און] ער איז דאָך געווען אַ נביא [והיה יכול להכיר אם היה איזה פסול. מיט דעם] זאָגט ער [בחתם סופר לבאר] וויאזוי האָט ער מִיחַס געווען דעם כָּלל יִשְׂרָאֵל, דעם שְׁבֶט דָּן, וויאזוי האָט מען געוואוסט אַז ער [המגדף] איז נישט [אביו מישראל], טאָקע נאָר משה רבינו האָט דאָס געוואוסט בנבואה, [וורק הוא היה יכול לפסוק בנבואה ורוח הקודש, שהרי כל התורה כולה ניתנה על ידו בנבואה]. ○ לויט דעם איז נישט קָשָׁה [גם מה שהקשו אויף] וואָס מ'זאָגט [בגמרא יומא] אַז דער מן האָט געזאָגט [להעיד עליהם], ס'האָט איבערגעצייגט [אם] בן תשעה לראשון או בן ז' לאחרון. [וואָס] לעולם דער חיד"א פֿלאָגט זיך [דערויף], וויאזוי האָט מען געמעגט זיך פֿאַרלֶאָזן [בדבר הלכה] אויף אַ נבואה. [אמנם החתם סופר] ער זאָגט אָבער אַ רבּוּתאָ אַז משה רבינו האָט נאָך געמעגט, [נמה שאין דנים ברוח הקודש] דאָס איז נאָר פון 'נאָך' משה רבינו'ן אָן. אזוי זאָגט דער חתם סופר, ער איז דאָרט מְבָרַךְ אַז משה רבינו אַליין האָט נאָך געמעגט. [ולדבריו שפיר מיושב גם קושיית החיד"א בענין הקן].

¹¹ ברמב"ם [יסוה"ת ט, א]; דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה, עומדת לעולם ולעולמי עולמים, אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת, שנאמר [ראה יב, א] כֹּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוְהָ אֶתְכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא תִסָּף עָלָיו וְלֹא תִגָּרַע מִמֶּנּוּ, ונאמר [נעצבים כט, כח] וְהִנְגַלְתֶּם לִנְוֹי וּלְכַבְדִּי עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת, הא למדת שכל ד"ת מצויות אנו לעשותן עד עולם, וכן הוא אומר [ויקרא ג, יז, ט] חֲקֹת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם, ונאמר [נעצבים ל, יב] לֹא בִשְׁמֵים הָיָא. הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מצוה. לפיכך אם יעמוד איש בין מן האומות בין מישראל ויעשה אות ומופת ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו ממושה, או שאמר שאותן המצוות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדוריו דורות אלא מצוות לפי זמן היו, הרי זה נביא שקר, שהרי בא להכחיש נבואתו של משה, ומיתתו כהנך על שהויד לדבר בשם ה' אשר לא צוהו, שהוא ברוך שמו צוה למשה שהמצוה הזאת לנו ולבנינו עד עולם, ולא איש קל ויָכֹזֵב [בלק כג, יט].

¹² וכמבואר בגמרא בבא מציעא (נט:), ועוד.

¹³ ברש"י במדבר (שם): יִתְּלִדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם. הביאו ספרי יחוסיהם, ועידי חזקת ילדתם, כל אחד ואחדף להתייחס על השבט.

הָאָבֶן גַּעבֶרענִגט עידי חזקת לידתם, זיי הָאָבֶן גַּעבֶרענִגט חֲזָקָת לִידָתָם זיי הָאָבֶן גַּעבֶרענִגט עֲדוּת. אַזוי זאָגט דאָךְ רש"י.

צב

און דער חתם סופר^ט שטעלט זיך טאַקע דערויף, נו אין מצרים הָאָבֶן זיי [עפעס] געהאַט עֲדוּת אויף די לִידָה. [והלא היו עבדים משועבדים, ואם כן] וויאָזוי הָאָט מען דאָס אַזוי אָנגעפֿירט.

[און] ער זאָגט [לתרץ], אַז מ'הָאָט עס געפֿירט [דעם חשבון, בציווי המלכות], ווייל מ'הָאָט געדאַרפֿט גיין צו דער אַרבעט ביי די מַצְרַיִים, [ורצו המצריים לידע את חשבונם, וכדרך כל עבדי המלך].

צג

נאָר [בכלל חשבון זה] איז דאָךְ אויך נישט יעדערער.

[שהרי הרבה מהם היו טמיר ונעלם, וכשם] ווי מ'זעט דאָךְ [בין] מֹשֶׁה רַבִּינוּ אֱלִיין [אז ער] איז אויך געווען באַהאַלטן, וְתִצְפִּנְהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים [שמות ב, ב]. [וכמו כן בשאר בני ישראל] זיי הָאָבֶן דאָךְ באַהאַלטן קינדער. און מ'הָאָט דאָךְ אַרײַנגעוואָרפֿן אין וואַסער [כָּל הַבֶּן הַיָּלִיד] און זיי זענען אַרויסגעקומען [מעצמם]^ז, און אַסאַךְ הָאָבֶן זיך באַהאַלטן. און אַסאַךְ הָאָט מען נישט געקאָנט [לידע מי הם], וואָס זיי זענען נאָכנישט געווען [גענוג גרויס], קאָן זיין זיי זענען נאָכנישט פֿעהיג געווען צו דער אַרבעט. [ואכתי קשה] וויאָזוי הָאָט מען דאָס געוואוסט [כל אחד ואחד].

צד

[נאָר] זעט אויס, [אז] דער גאַנצער וַיִּתְּלִדוּ עַל מִשְׁפַּחָתָם לְבֵית אֲבֹתָם, דעס זעט אויס הָאָט געמוזט זיין [אויך] בְּנִבְוָאָה, [במקום שלא היה שם עדי חזקת לידתם].

צה

אויסערדעם, [על כל פנים] ביים שֶׁבֶט לִוי שטייט דאָךְ אַרויס בְּפִירוּשׁ^א, [דאָרט וואו] ער הָאָט זיי געציילט פֿקוד כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה (במדבר ג, טו), שטייט דאָךְ, זאָגט דאָךְ רש"י^ב אַז מֹשֶׁה רַבִּינוּ הָאָט געזאָגט [לפני הקב"ה] וויאָזוי וועל איך וויסן [מנין]

^ט בתורת משה להחת"ס (פרשת במדבר): וְאֵתְכֶם יְהוָה אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה (ש, א, ד). ובלוים לא היו נשיאים, כי אם על פי ה' ברוח הקודש נמנו, כפירוש רש"י לקמן (ג, טו. והובא להלן בהערה סב). ומכל מקום להלן (ד, מו) כשמנה מבין שלשים ולמעלה, היו עמו נשיאי ישראל. ונתעורר בזה הרמב"ן ז"ל (שם, מו), עיין שם מה שנדחק. ◦ והנה כתיב וַיִּתְּלִדוּ עַל מִשְׁפַּחָתָם, פירש רש"י, שהביאו שטרי יחוסיהם וספר עידי לידתם, עיין שם. וצריך עיון מהיכא תיתי להם, וכי במצרים בהיותם בעבודת הפרך, כתבו שטרי יחוסם עם עידי לידת כל אחד. ◦ אבל נלע"ד לפי מה שכתב רש"י פרשת נשא (ז, ב) בפסוק הם נְשִׂאֵי הַמִּטָּה הם הַעֲמִידִים עַל הַפְּקָדִים, פירש"י שהיו שוטרים במצרים והיו מוכים עליהם, על כן זכו להיות נשיאים עליהם. ונראה לי שהיו ישראל נמנים למלך מצרים לידע כמה עבדים רומסי חומר יש, כדרך כל עבדי המלך נמנים ונכתבים בלידתם בשמם ושם אבותם, ואלו השוטרים היו משגיחים על ככה, ועל כן אמר הקב"ה שיקח אותן האנשים איש איש למטה במספר מפקד בני ישראל, כי אך הם יוכלו להעיד, ולהם נמסר ספר עדות לידתם בסבלות מצרים. ◦ ולפי זה בשבט לוי שלא היו בשיעבוד מצרים ולא נמסרו ביד נוגש ושוטר, לא נודע עדות יחוסם, על כן הוצרך למנות על פי ה' ברוח הקודש. אך כל זה שנומדים עתה במדבר מבין חודש ולמעלה, ומ"מ אותן שמבין שלשים ולמעלה, נהי דהנשיאים לא יכלו להעיד על הפרט לומר זהו משפחת הגרשוני וזה משפחת הקהתי, מכל מקום יכלו להעיד שהוא משבט לוי, שלא היו בשיעבוד. ומ"מ היינו אותן שמבין שלשים ולמעלה שהיו במצרים ולא נמצאו כתוב על ספרים, נודע שהוא בן לוי, אבל אותן שגולדו במדבר והיו מבין חודש ומעלה, לא יכלו להעיד גם על זה וכנ"ל.

^ז כמבואר בגמרא סוטה (יא,): עי"ש באורך.

^א וכמו שהביא גם החתם סופר בתורת משה שם.

^ב ברש"י במדבר (ג, טו): [וַיִּפְקֹד אֹתָם מִשָּׁה] עַל פִּי ה'. אמר משה לפני הקב"ה, היאך אני נכנס לתוך אהליהם לדעת מנין יונקיהם. אמר לו הקב"ה, עֲשֵׂה אֹתָהּ שֶׁלְּךָ, ואני אֶעֱשֶׂה לְךָ. הלך משה ועמד על פתח האהל

וַיִּנְקוּתֵיהֶם פֶּן יַעֲדֶן הוּיז וּוְאִם ס'טוּט זיך, וּוְאִם קיינער [מבחוץ] קען דאָך דאָס נישט [וויסן]. האָט הקדוש ברוך הוא געזאָגט איך וועל דיר שוין זאָגן, [ועל זה נאמר (שם, טז) וַיִּפְקֶד אֹתָם מִשָּׁה עַל פִּי ה', דער גורל^{טז} האָט צוּנח געוועזן אַז אַזויפיל קינדער איז דאָ אין דעם הויז.

[ונמצא שכל היחוס] איז דאָך דאָס אַלעס געווען בַּנְבוּאָה, [ובשבט לוי] שטייט דאָך אַרויס אַז ס'איז געווען בַּנְבוּאָה.

צו

איי מ'האָט דאָך געקאָנט פרעגן [מאנשי כל בית, מנין התינוקות]. די קְשִׁיָּא [של משה רבינו] איז דאָך וויאָזוי וועל איך וויסן, [ולכאורה] מ'האָט דאָך געקאָנט פרעגן זיי. [נאָר] זעט אויס, [ווייל] נישט אַלעמאָל איז מען באַגלייבט, [נישט אַלץ] קאָן מען דאָס געטרויען, [ווייל] אַמאָל איז דאָ אַ נְגִיעָה^{טז}. אָבער [כדי] מ'זאָל וויסן 'פונקטליך' [הוא רק בנבואה].

צו

[ואין לומר שלא היה זה נוגע להלכה, שהרי] ס'איז דאָך אַ נְפָקָא מִינָה לְהִלְכָה, צי [ער איז] יֵצֵא צָבָא, [און] צי ער איז פון שְׁבֵט לְוִי, [וכן] צי ער איז פון 'דִּי' מְשַׁפָּחָה, צי פון 'יענער' מְשַׁפָּחָה.

[און] דאָס האָט מען געוואוסט, דאָס איז אַלעס געווען בַּנְבוּאָה וּבְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ, [צו וויסן] אַלעס פונקטליך.

צח

קומט דאָך אויס, די גאַנצע הִתְיַחֲסוּת [של בני ישראל, ובפרט של שבט לוי], איז געווען בַּנְבוּאָה און בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ.

צט

ישוב קושיא ו

ובדרך זה יבואר הפסוק בְּקֶרֶךְ וַיֵּדַע ה', דהכוונה בזה להראות החילוק שבין נבואת משה לשאר הנביאים [ועל פי זה יבואר הפסוק בְּקֶרֶךְ וַיֵּדַע ה' וגו', אַז] משה רבינו האָט דאָ געוויזן, אַז מ'קאָן נישט מִדְּמָה זיין די אַלע נְבוּאוֹת [של אחרים], צו אים.

ק

והוא על פי המבואר בגמרא שעל ידי המן היו מכירים בדין תורה של בן או עבד, למי הוא שייך. כי ראו אצל פתח מי נפל עומר היתירה של הבן או העבד. ודרשו שעל זה נאמר דִּינוּ 'לְבָקֶר' מִשְׁפָּט [דהנה] די גמרא זאָגט^{טז}, אַז מ'איז געקומען [וועגן] אַ דִּין תּוֹרָה צו מִשָּׁה רַבִּינוֹן, 'דער' האָט געזאָגט עֲבָדִי גִנְבָתָהּ, האָסט מיר גע'גִנְבָ'עט דעם עֶבֶד, און 'ער' זאָגט דו

והשכינה מקדמת לפניו, ובת קול יוצאת מן האהל ואומרת כך וכך תינוקות יש באהל זה, לכך נאמר על פי ה'.

^{טז} הכוונה בכאן להבנת קול. והוא שיגרת הלשון ממה שנאמר בענין חלוקת הארץ.

^{טז} ועיין עוד בשלחן ערוך (אה"ע ד, כט).

^{טז} בגמרא יומא (ע"ה): ! והוא פֶּרֶע גַּד לָבָן (בשלה טז, לא), אמר רבי אסי עגול כגידא [גרעין של אלינדר"י (קאריאנדע"י), שדומה לזרע פשתן שגם הוא עגול], ולבן כמרגלית [פירש"י: זרע הגד אינו לבן, אבל עגול הוא, והכי קאמר קרא, והוא עגול פֶּרֶע גַּד, וְלָבָן כמרגלית] וכו'. תניא אידך, גַּד, שמגיד להם לישראל אי בן תשעה לראשון ואי בן שבעה לאחרון [לפי שנאמר (שם, יח) וַיִּמְדוּ כְעֶמֶר, בין שליטת הרבה בין שליטת מעט מוצא עומר לגולגולת, ואם נמצא יתר בבית הראשון, בידוע שכן תשעה לראשון הוא, ואם בבית האחרון, בידוע שכן האחרון הוא]. לָבָן, שמלביץ עונותיהן של ישראל [מתוך שהיו דואגים שמה לא ירד מן למחר, היו משעבדים לבם למקום]. • תניא רבי יוסי אומר, כשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין, כך הָמָן מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין. כיצד, שנים שבאו לפני משה לדין, זה אומר עבדי גנבת, וזה אומר אתה מכרתו לי, אמר להם משה דינו לְבָקֶר מִשְׁפָּט. למחר אם נמצא עומרו בבית רבו ראשון, בידוע שזה גנבו, אם נמצא עומרו בבית רבו שני, בידוע שזה

הָאָסֶט מִיר אִים פֶּאַרקוּיפֿט, הָאָט ער [משה רבינו] געענטפערט דִּינו 'לִבְקָר' מִשְׁפֿט (ירמ' כא, יב).

אָדער [ביי] אַ מִשְׁפֿט [באשה שנתארמלה או נתגרשה, ואח"כ נשאת וילדה, והיה ספק בהולד] צי [ער איז] בן תשעה לראשון אָדער [בן] ז' לאחרון. [השיב גם כן] דִּינו 'לִבְקָר' מִשְׁפֿט, צופרי וועל מיר זען וואו דער מן וועט פאלן.

אַז דער מן וועט קומען [לראשון או לשני, שהרי] יעדנס עומד [נפל לפני פתח אהלו, און] ס'איז דאך אַיִש לְפִי אַכְלוּ (בשלח טז, טז), [לויט] וויפיל נְפִשׁוֹת ס'האָט גיקערט צו דעם הויז, אַזויפיל [עומרים] איז געקומען צו אים אין שטוב אַריין פונעם מן, הָאָט מען פון דעם מְבַרֵר געווען צי גיהער ער אין 'דעם' הויז, צו גיהער ער אין 'דעם' הויז. דער מן [שנפל 'בבוקר'] הָאָט מְבַרֵר געווען.

ס'ווערט אנגערופן [בהעלותך ד, ז] וְהָמָן - רופט ער אים אָן - וְהָמָן כָּזָרַע 'גד' הוא, שְׁהִיָּה 'מגיד', ס'האָט אלעס אויסגעזאָגט. אַזוי זאָגט דאך די גמרא.

קא

- איבערדעם דאָס קאָן זיין.

איי מ'זאָל זאָגן [לדון לפי] אַזוי ווי 'פריערער', מ'זאָל זאָגן [לדון לפי מקום נפילת המן בעבר], וואָרן דער מן איז דאך [אויך] געפאלן נאָך פריער. [ולמה צוה להמתין עד 'הבוקר']. נאָר קען דאך זיין, אפשר זאָגט מען נישט אויס [דעם אמת]. נאָר [כשאמר] דִּינו 'לִבְקָר' מִשְׁפֿט, הָאָט מען אויפגעפאָסט, [און] מ'האָט געשטעלט עדות מ'זאָל זען וויפיל [מן] ס'איז געפאלן [למחרת, אצל פתח כל אחד משניהם].

קב

ונמצא שעל ידי המן הכירו 'יחוס'. ואם כן גם לדרכנו בענין היחוס של כל ישראל, המה ראו ונוכחו מן המן האדך שצדקו דברי משה בכל מה שייחס את ישראל על פי הנבואה, לפי מנין היונקים שבכל בית ובית על כל פנים פונעם מן הָאָט מען געקאָנט מְבַרֵר זיין צי ס'איז אָמַת דער יחוס, [ונפילת המן] דאָס איז געווען [כמו] בְּנִבְאָהָ [שהרי 'מן השמים' היה זה], און דער מן הָאָט מעיד געווען צי ס'האָט געשטימט פונקטליך אַזוי ווי ער הָאָט געזאָגט, [אז] אַזויפיל קינדער איז דאָ אין דעם הויז, און [אז] אַזוי איז דער יחוס, דער קער צו 'דעם' הויז און דער קער צו 'די' משפחה, דער מן הָאָט עדות געזאָגט, [ועל סמך עדות המן] הָאָט משה רבינו געזאָגט דִּינו 'לִבְקָר' מִשְׁפֿט.

קג

זה שאמר משה לראיה נגד סברתו של קרח, 'בְּקָר' וְיָדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ. כי על ידי המן שנפול בכל בוקר מודיע ה' תמיד היחוס של ישראל, והמנין של כל אהליהם. ומה יש ראה לצדקת הוראתו של משה על פי הנבואה, שזהו דבר שלא שייך בשאר נביאים לפסוק דברי הנזעמים להלכה בדרך הנבואה [ועל דרך זה יבואר הכא], דאָס הָאָט ער געזאָגט 'בְּקָר' וְיָדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ, 'בְּקָר' [היינו על ידי 'המן' שיפול בבוקר] וועט מען זען יעדערער וואו ער גיהער, וועט נְתַבָּר ווערן צי זיין נְבִיאָה איז אָמַת, צי ניין¹⁰.

מכרו לו. וכן איש ואשה שבאו לפני משה לדין, זה אומר היא סרחה עלי, והיא אומרת הוא סרח עלי ונתובעתו כחובתה, אמר להם משה דִּינו 'לִבְקָר' מִשְׁפֿט, למחר אם נמצא עומרה בבית בעלה, בידוע שהיא סרחה עליו, נמצא עומרה בבית אביה, בידוע שהוא סרח עליה.
¹⁰ ולדרכינו אין צריכין לפרש ההכוונה שצוה להמתין עד הבוקר, אלא שנקט ראייה למעלת נבואתו מענין המן שנפול בבוקר, כדי לדחות בזה שיטתו של קרח.

[והרי חזינו כי] פונדעסטוועגן דאָס קאָן קיין אַנדערער נישט^ט, וואָרן ס'איז דאָך אַ נפקא מינה לְהַלְכָה, [און] ס'איז דאָך תּוֹרָה לֹא בְשָׁמַיִם הוּא. דאָס האָט נאָר געקענט מִשָּׁה רַבִּינוּ [אַלײן] טאַקע, אַזוי ווי דער חתם סופר זאָגט^ל. איבערדעם האָט ער דאָס געוויזן, אויף מְבַרֵר צו זיין זיין נְבוּאָה, האָט ער געזאָגט 'בְּקֶרֶךְ יִדְעֵה'.

קטו

הקדמה לישוב קושיא י"א (באופן שני)^ט

ונבאר עוד במעם שתקנו במקום השבועה בבית דין, להוכיח דייקא את הפסוק סורו נא מעל אֲהֵלֵי הָאֲנָשִׁים הָרָשָׁעִים הָאֵלֶּה, הנאמר במעשה קרח ועדתו

קען 'נאָך' זיין, אין דעם וואָס איך האָב פריער דאָ געזאָגט (בקושיא י"א), [דלכאורה קשה] פאַרוואָס עפעס זאָגט מען ביי אַ שְׁבֻעָה, [דייקא הפסוק] סורו נא מעל אֲהֵלֵי הָאֲנָשִׁים הָרָשָׁעִים הָאֵלֶּה, קען זיין נאָך אַ בְּחִינָה.

קיו

דהנה בקרח ועדתו שנינו שנינו בעונש חמור מן השמים, באופן פלא. והמעם בזה יש לומר שהוא על דרך שאמרו בגמרא בחומר העונש של שבועת שוא, או מי שעובר על השבועה, יותר מכבאר עבירות. וגם כאן אצל קרח היה בזה ענין העברה על השבועה שלא ידחקו את הקין, שהוא רצה למהר הזמן, שכבר יהיה עתה כמו לעתיד, וכדלעיל בשם האר"י ז"ל [דהנה] מ'זעה מיר דעס גרויסן ביטערן עוֹנֵשׁ וואָס איז געווען מיט קֶרַח' [ועדתו, שנשרפו ונבלעו] לעבעדיגערהייט, [וואָס] ס'איז נאָך אַזוינס נישט געווען, [וכמו שאמר משה רבינו] נישט כְּמוֹת כָּל הָאָדָם, [נאָר] ס'איז געווען אַ בְּרִיָּאָה יְבָרָא ה', [והזהירם תחילה] סורו נא מעל אֲהֵלֵי הָאֲנָשִׁים הָרָשָׁעִים, און חלילה יֵצֵא הַקָּצֵף^ט חלילה אויפן גאַנצן [כלל].

קיח

[והביאור בזה יש לומר, דהנה] די גמרא זאָגט דאָך, 'וְאָכְלָה בָּם', - חלילה וְאָכְלָה אִתָּם^ט, - די גמרא זאָגט דאָך' אַז וואָס אַשׁ וּמִים איז נישט מְכַלָּה, איז שְׁבֻעַת שְׁוֹא מְכַלָּה. [און] די גמרא זאָגט' [אז] לוֹ וּלְכָל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ שְׁאֵדַט עַם - פֶּאֶר דֶּער גאַנצער וועלט - אַ שְׁבֻעָה [של שוא].

קיט

קען זיין, דאָ אַט [במעשה קרח, לויט] אַזוי ווי ס'שטייט דער אר"י הקדוש זאָגט^כ, און אַזוי ווי ס'זעט אויס אין זוהר הקדוש^י, איז דאָך קֶרַח'ס טַעוֹת געווען [אז] ער האָט געוואָלט דעס וואָס ס'וועט זיין לְעֵתִיד, און ס'איז דאָך נאָכנישט [געווען] די צייט. [ונמצא] האָט ער געוואָלט דוֹחַק אֶת הַשְּׁעָה זיין. נו ס'איז דאָך אָבער דאָך נישט געווען די צייט. האָט ער גערעכנט - ער איז אַ גרויסער מענטש געווען, - האָט ער גערעכנט אַז ער וועט זיך דאָ צוזאַמנעמען מיט די אַלע ראשי סִנְהֶדְרָאוֹת, און ער וועט 'צוטרייבן' דעם קָן.

^ט ואפילו בימי משה רבינו עצמו, כי רק משה רבינו היה יכול לחדש הלכה בנבואה, כמו על ידו ניתנה כל התורה, אבל נביא אחר לא היה יכול לעשות כן אף קודם הסתלקותו של משה.

^ט ואופן ראשון בישוב קושיא י"א, כבר נדפס בחלק א' של הקונטרס.

^ט לשון הפסוק בפרשתן (יז, יא).

^ט הכוונה ללשון הפסוק וְכָלְתוּ וְאֵת עֲצָיו וְאֵת אֲבָנָיו, המובא שם בגמרא.

^ט לשון הפסוק הנאמר בפרשתן (טז, כא) לאחר שהתלוננו העם. ועיין ברש"י במדבר (ב, ג) דקאי זה גם על מעשה קרח עצמו, וז"ל: וְלֹא יִהְיֶה קָצֵף. אם תעשו כמצותי לא יהיה קצף, ואם לאוהן שיכנסו זרים בעבודתם זו, יהיה קצף, כמו שמצינו במעשה קרח כִּי יֵצֵא הַקָּצֵף וגו'. [ועיין בזה עוד ב"ש ברש"י להלן בפרשתן (יח, ה)].

[אָבער] לעולם איז דאָן אויף דעם דאָ אַ שְׁבוּעָה [שלא ירחקו הקץ]^{עב}.

קב

וכמבאר בתרגום יונתן שענין השלש שבועות הנזכרים בשיר השירים, כבר היה נוהג גם אצל דור המדבר, לאחר שנגזרה הגזירה שישארו מ' שנה במדבר

[און] די שְׁבוּעָה איז דאָן שוין געווען דעמאָלטס אויך, [ווי] אין תרגום יונתן^{עב} שטייט דאָן אַרױס בְּפִירוּשׁ טאַקע אַזױ, [אז] אײנס פון די שְׁבוּעוֹת [הנזכרים בשיר השירים בפסוקי הַשְּׁבַעֲתִי אֲתֶכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם], דאָס גײט אַרױף נאָך דער גְזִירָה [שלאחר המרגלים] וואָס מ'האָט גוֹזֵר געווען מ'זאָל בלייבן מ' שנה אין די מדבר, האָט מען זיי משביע געווען הַשְּׁבַעֲתִי אֲתֶכֶם [אם תִּעֲרֹו וְאִם תִּעֲזָרׁוּ וְגו', שלא יעלו לארץ שלא ברשות]. און דאָס איז אײנס פון די שבועות [שבשיר השירים], איז געגאנגען אויפן דור המדבר, אַז מ'זאָל נישט דוחק אַתְּ הַקֵּץ זײן.

קכא

און ער [קרח] האָט [דאָך] געוואָלט ס'זאָל זיך 'שוין' טון דעס וואָס ס'וועט זײן לְעֵתִיד, [קומט אויס] האָט ער געוואָלט דוחק אַתְּ הַקֵּץ זײן, [ונמצא] האָט ער דאָך עוֹבֵר געווען אויף אַ שְׁבוּעָה. [ולכן הוא שנענשו בעונש גדול כזה]. [ההמשך בישוב קושיא י-יא, באות קכח]

קכב

הקדמה לישוב קושיא ד

והנה רש"י מפרש בענין השבועה שלא לרחוק הקץ, דנכלל בזה שלא שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי. ולכאורה קשה דאורכה חייבין להתפלל על הגאולה. ולכן פירשו בישמח משה ובחכם סופר, דהכוונה שלא יתפללו בדרך השְׁבַעוֹת של שמות הקדושים, וכעין המעשה של ר' יוסף דיליריוו

דאָס איז אַן עקסטערע זאַך [בענין השבועה] שלא ירחקו את הקץ^{עב}, [וואָס] רש"י זאָגט^{עב} [פֿשט] שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי.

^{עב} בתרגום יונתן על שיר השירים (ב, ו): בְּתֵר כֵּן אֲתֶאֱמַר לְמִשָּׁה בְּנוּבָהּ מִן קֶדֶם ה', לְמִשְׁלַח אֲנֹגְדִין לְאֶלְלָא ית אַרְעָא, וְכֵן תְּבוּ מִלְּאֶלָּא אֲפִיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא דִּישְׂרָאֵל, וְאִתְעַכְבוּ אַרְבַּעִין שָׁנִין בְּמִדְבָּרָא, פִּתַּח מִשָּׁה בְּפּוּמִיָּה וְכֵן אָמַר, אֲשַׁבְּעִיתִי יִתְכּוֹן כְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל בְּה' צ-בָאוֹת וּבִתְקִיפִי אַרְעָא דִּישְׂרָאֵל, דְּלֹא תִזְיֹדוּן לְמִסַּק לְאַרְעָא דְּנִנְעוּן עַד דִּיהִי רַעוּא מִן קֶדֶם ה', וְיִסּוּפוּן כָּל דְּרָא אֲנִי שְׁרָבָא לְמַמַּת מְגוּ מִשְׁרִיתָא, הִיכְמָא דְּזִדְדוּ אַחִיכוּן בְּנֵי אַפְרַיִם, דְּנִסְקוּ תַלְתִּין שָׁנִין מִמַּצְרַיִם עַד לֹא מָטָא קֶצָא, וְנִפְּלוּ בִיד פִּלְשֶׁתַּי דִּיתְבִּין בְּגַת וּקְטִלוּ יִתְהוּן, אֲלֵהֶן אֹדְרִיכוּ עַד זְמַן אַרְבַּעִין שָׁנִין, וּבְתֵר כֵּן יַעֲלוּן בְּנִיכוּן וְיִחְסֹנוּן יִתְהוּ.

ועוד שם (ג, ה): כִּד שְׁמַעְו שְׁבַעָא אֹמְרִיא, דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲתִידִין לְמַחֲסֵן יִת אַרְעָהוֹן, קְמוּ כְּתָדָא וְקַצִּיצוּ יִת אִילָנִיא, וְסַתִּימוּ יִת מְבוּעֵי מֵיא, וְצִדִּיאוּ יִת קְרוֹיְהוֹן וְעֶרְקוּ, אָמַר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמִשָּׁה נְבִיא, אָנָּה קִימִית לְאַבְרָהָמָהוֹן דְּאֵלִין לְאַעֲלָא יִת בְּנִיחוּן לְאַחֲשָׁנָא אַרְעָא עֲבָדָא חֶלֶב וְדִבְשׁ, וְאִיכְרִין אָנָּה מַעֲלִי יִת בְּנִיחוּן לְאַרְעָא צְדִיאָא וְרִיקְנִיא, כַּעַן אָנָּה מַעֲכִיב יִתְהוּן אַרְבַּעִין שָׁנִין בְּמִדְבָּרָא, וְתִהִי אֹרְזִיתִי מִתְּעַרְבָא בְּגוֹפִיהוֹן, וּמִכְתֵּר כֵּן אָנוּן עֲמִמִּין רַשִּׁיעִין יִכְנוּן מִה דְּצִדִּיאוּ, כֵּבֵן אָמַר מִשָּׁה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשַׁבְּעִית לָכוֹן כְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל בְּה' צ-בָאוֹת וּבִתְקִיפִי אַרְעָא דִּישְׂרָאֵל, דְּלֹא תִזְיֹדוּן לְמִסַּק לְאַרְעָא כְּנִשְׁתָּא עַד מִשְׁלֵם אַרְבַּעִין שָׁנִין, וְיִהִי רַעוּא מִן קֶדֶם ה' לְמַסְרִי תְּבִי אַרְעָא בְּיָדִיכוֹן, וְתַעֲבְרוּן יִת יִרְדְּנָא, וְתִהִי אַרְעָא כְּבִישָׁא קְדִמִּיכוֹן.

ויעיין מה שכתב רבינו בזה בויאל משה (א, כד. ובסוף ההקדמה).

^{עב} בגמרא כתובות (קיא): הַשְּׁבַעֲתִי אֲתֶכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם בְּצָבָאוֹת אוּ בְּאִילוֹת הַשָּׂדֶה [אם תִּעֲרֹו וְאִם תִּעֲזָרׁוּ וְגו'] (שיר השירים ז, ג, ה, ח, ד) וכו'. לכדריב יוסי ברבי חנינא דאמר ג' שבועות הללו למה, אחת שלא יעלו ישראל בחומה [פירש"י: יחד ביד חזקה], ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם, ואחת שהשביע הקב"ה את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי וכו'. ורבי זירא מביע ליה לכדריב לוי דאמר שש שבועות הללו למה [אם תִּעֲרֹו, ואם תִּעֲזָרׁוּ, שתי שבועות בכל אחת], תלתא הני דאמרן, אינך שלא יגלו את הקץ [נביאים שביניהם], ושלא ירחקו את הקץ [בעונם. לישנא אחרינא שלא ירחקו גרסינן, לשון דוחק, שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי], ושלא יגלו הסוד לעובדי כוכבים [אמרי לה סוד העבור, ואמרי לה סוד טעמי התורה]. ○ בְּצָבָאוֹת אוּ בְּאִילוֹת הַשָּׂדֶה, אמר רבי אלעזר, אמר להם הקב"ה לישראל אם אתם מקיימין את השבועה מוטב, ואם לאו אני מתיר בשרכם [לשון הפקר] כצבאות וכאילות השדה

איך האָב שוין אַמאָל געשמועסט פון דעם^ט, איך האָב געברענגט [אַז] אין ישמח משה^י זאָגט ער וואָס איז דער פֿשט [בדברי רש"י אודות] דוּחַק אַתְּ הֶקֶץ זיין [בתחנונים, והלא] תִּפְּלָה מֵעַג מֵעַן דָּאָךְ מִתְּפַלֵּל זיין [על הגאולה, און] ס'האָט דאָךְ נישט קיין שיעור, [ואדרבה] מ'האָט דאָךְ מִיַּחַד געווען [כמה] תפלות [על זה].

זאָגט ער, אַז מ'מיינט [שלא יעשו בתפלה על הקץ] אַזוי ווי חוּנִי הַמַּעֲגָל האָט געטון^י [על הגשמים, וואָס] ער האָט געזאָגט נִשְׁבַּע אֲנִי [שאיני זו מכאן], ער שווערט. [ווייל] דאָס איז דאָךְ אַ דְּחִיקוֹת^י [בענין הקץ].

קב

און דער חתם סופר זאָגט כעין זה, אין אַ תשובה ערגעץ^ט. זאָגט ער [דהכונה שלא

^ט ברש"י שם. והוא לשונו לעיל על לשון הגמרא.

^ט בליל שב"ק ויחי תשי"ג (נדפס בדברות קודש לשוכבים ח"א), ובס"ג בשלח תשי"ג (לשון קדשו קונטרס קלו, אות פ-פד), ואתחנן תשט"ו (לשון קדשו קונטרס קצט), אחרי קדושים תשט"ז (קונטרס שנה, אות מ-ז), החודש תשי"ט (לשון קדשו צח). ועיין גם זה בס"ג ואתחנן תשכ"ז (לשון קדשו רעח ח"א), ועוד בכ"מ. ועיין כל ענין זה באורך בוויאל משה (א, כד-ל. וכן בסוף ההקדמה), ובשו"ת דברי יואל (סימן קלט). [ועיין בוויאל משה (שם, עט) מה שהאריך רבינו עוד באופן אחר בביאור דברי רש"י אלו, ואכמ"ל].

^י בתהלים תפלה למשה (מזמור קכז). וכן בישמח משה על נ"ך בשיר השירים (ב, ז). ולשונו הועתק בוויאל משה (א, כח), וז"ל שם: וק"ז זלה"ה בפירושו תפלה למשה על תהלים על הפסוק (קכז, ב) שָׁאוּ לָכֶם מִשְׁכִּימֵי קוֹם וגו', עמד על שבועה זו שלא ידחקו את הקץ, ודייק שאינו מוכן פירוש רש"י ז"ל [שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי], שלא ביאר 'הגבול' של בקשת רחמים. ועל כך פירש הוא ז"ל שהוא כעין דוחק את השעה, כמו שהיה בש"צ ימ"ש, שלא יאחזו עצמם בהבל קודם ביאתו, כי הרשעים המקדימים בהבל הם גרמו אריכות הגלות בהרשיעם להרבה מישראל מאוד מאוד. ופירש בזה הכתוב שוא לכם משכימי קום וכו', יעיי"ש וכו'. ופירושו שפירש במה שאמרו שלא ידחקו את הקץ, הוא פירושו של הרמב"ם ומשמעות דברי המדרשים. אמנם על דברי רש"י ז"ל, עדיין לא מצאנו שום פירוש. ובישמח משה הנדפס על שיר השירים, כתב בדברי רש"י האלו, וזה לשונו: מה שאמרו רבותינו ז"ל השביע הקב"ה את ישראל שלא ידחקו את הקץ, הוא משולל הבנה מה הוא דחיקת הקץ, דהא אמר אחר כך שלא יעלו ישראל בחומה. ואי כפירוש רש"י ז"ל דדחיקת הקץ הוא שלא להפציר בתפלה יותר מדאי, זו קשה מן הראשונה, דמה הוא הגבול, מה נקרא כראוי, ומה נקרא 'יותר מדאי'. ועוד קשה למה לא מצינו בגמרא והרמב"ם והפוסקים שיזהירו שלא להפציר בתפלה על הגאולה. והנראה לומר על פי מה שפירשו בפסוק (עקב י, כ) אַתְּ ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וכו' תִּדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבַע, ופירש רש"י ז"ל אם יש כך כל המדות האלו אתה רשאי להשבע בשמו, ופירושו (ועיין תולדות יעקב יוסף פרשת יתרו) על פי שבועה אליהו (מלכים א' יו, א) אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר, או שבועת חוּנִי הַמַּעֲגָל (תענית כג), שיהא אף רשאי לעשות, רק מי שיש בו כל המדות האלו או יש לו רשות, דודאי מקים דבר עבדו וְעַצַּת מְלָאכָיו יִשְׁלִים (ישעי' מר, כו), אכן זולת זה הוי שבועת שוא, והיינו שלא ידחקו את הקץ, דהיינו בני עלייה על פי שְׁבוּעָה עכ"ל. ובענין זה כתב גם החתם סופר בליקוטי שו"ת סימן פ"ו (מובא לקמן), שלא לעשות כמו שעשה ר' יוסף דילייניא על ידי השְׁבָעוֹת וכדומה, אבל תפלה בעלמא מותר הכל.

[ומסיים שם רבינו על זה וז"ל] הנה אף שזה נכון בפירוש דברי הש"ס שלא 'ידחקו' את הקץ, אבל בלשון רש"י ז"ל קשה להעמיס זה, שכח שלא ירבו 'בתחנונים' יותר מדאי, ולא הזכיר לא 'שבועה' ולא 'השבעות', אלא כן שאלתי, אלמא שגם בתחנונים בלבד יש גבול. ועדיין קשה טובא מה הוא הגבול, ורוב התפלות מיוסדין על הגלות והגאולה, וצדיקים מסרו נפשם בתפלתם על הגאולה עד כלות הנפש, ומה הוא השיעור שנכנס בכלל איסור השבועה.

^ט כמבואר במשנה תענית (יט): מעשה שאמרו לו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמים, אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימוקו. התפלל ולא ירדו גשמים, מה עשה, עג עוגה ועמד בתוכה, ואמר לפניו רבונו של עולם בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך, נשבע אני בְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל שְׂאִינִי זֶן מִפָּאן עַד שְׁתָּרַחֵם עַל בְּנֶיךָ. התחילו גשמים מנטפין, אמר לא כך שאלתי, אלא גשמי ברורות שיחין ומערות. התחילו לירד בועף, אמר לא כך שאלתי, אלא גשמי רצון ברכה ונודה. ירדו כתיקנך, עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים, באו ואמרו לו כשם שהתפללת עליהם שירדו, כך התפלל שילכו להן. אמר להם צאו ורואו אם נמחית אבן הטועין. ושלח לו שמעון בן שטח, אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי, אבל מה אעשה לך, שאתה מתטמא לפני המקום ועושה לך רצונך, כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו, ועליך הכתוב אומר (משלי כג, כה) יִשְׁמַח אֲבִיךָ וְאִמָּךְ וְתָגַל יוֹלָדֶיךָ. [ועיין עוד באורך בגמרא שם (כג)].

^ט בשו"ת חתם סופר (ח"ו, ליקוטי תשובות סימן פו): דכל יומא זמנא נעשה עלינו לבקש את ה' אליקינו ואת דוד

לעשות] אַזוי ווי ר' יוסף דילוריינו, וואָס ער איז געגאַנגען מיט השפּעות, [און] נישט נאָר [מיט] בלויז תפילות.

קבר

והגם שבלשון רש"י קשה להעמיס כן, ולכן הנראה שכונת רש"י הוא באמת על תפילה בלבד, אלא דמייירי בתפילות המכריחות, וכגון הנוכר בנמרא בענין תפילת רבי חייא ובניו. וכסתם בני אדם ליכא שיעור, ואדרכה מצוה להרבות בתפילה ס'איז אביסל שווער [לפרש כן] אין [לשון] רש"י.

נאָר איך האָב גאָר געזאָגט אַן אַנדערן פּאָשט אין דעם, [דהכוונה על תפילות המכריחות] אַזוי ווי [תפילת] רבי חייא ובניו.^ט

קבה

אבל עצם דברי הישמח משה והחתם סופר, בוראי הוא אמת, דיש כח של השפעות בשמות הקדוש, אשר בזה היה אפשר לאנשי מעלה לעשות פעולות המכריחות, ושגם זה נכלל בכלל איסור השבועה שלא לעשות כן אבער על כל פנים דאָס איז דאָך אַדואי אַמַת^פ, דעס וואָס 'זיי' זאָגן [הישמח משה והחתם סופר, כן] אַז מ'גייט מיט השפּעות ווי ר' יוסף דילוריינו, אָדער כדומה מיט שמוֹת הקדושים, אַזוי ווי ר' יוסף דילוריינו האָט געטון, דאָס איז זיכער נָכְלָל אין דער שְבֻעָה.

[ולכן] טאַקע דאָרט האָט זיך אויך 'זייער מ'אוס אויסגעלאָזט', ביי יוסף דילוריינו.^{פא} [כאָטש] ער איז דאָך אויך געווען אַ גרויסער מענטש, [וְהָרָאָה] ער האָט

מלכינו. ומה שכתב רש"י שלהי כתובות בפירוש שלא לדחוק אין הקץ, שלא להרבות בתפלה. שלא 'להרבות' דייקא, כגון יוסף דילוריינו וכדומה. אבל להתפלל בכל יום חובה עלינו.

^ט המבואר בגמרא בבא מציעא (פה): וכמו שמביא רבינו זה ביואל משה (א, כט) וז"ל שם: וכבר אמרתי הנראה לפענ"ד בפירוש של רש"י ז"ל, על פי דברי הגמרא בב"מ (פה): אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי, יומא חד ריש ירחא הוה נגה ליה ולא אתא, אמר ליה מאי טעמא נגה ליה למר, אמר ליה אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידיה ומצלי ומגנינא ליה וכן ליצחק וכן ליעקב. ולוקמינהו בהדי הדדי, סברי תקפי ברחמי ומייתי ליה למשיח בלא זמניה. אמר ליה ויש דוגמתן בעולם הזה, אמר ליה איכא ר' חייא ובניו. גזר רבי תעניתא, אחתינהו לרבי חייא ובניו, אמר משיב הרוח ונשב זיקא, אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא, כי מטא למימר מחיה המתים, רגש עלמא, אמרי ברקיעא, מאן גלי ריזא בעלמא. אמרי, אליהו. אתיוהו לאליהו, מחינהו שתיין פולסי דנורא, אתא אידמי להו כדובא דנורא על בינייהו וטרדיניהו [עכ"ז הגמרא]. ופירש שם המהרש"א ז"ל דאטי לומר שלא אתי עדיין זמן המשיח. ו והרי מבואר שהיו צדיקים אשר היה להם הכח בתפלתם כל כך – כמו רבי חייא ובניו – שתפלתם היתה מכריחה להביא ביאת המשיח אף בלא זמניה, כמו אילו היו מתפללים כל האבות ביחד, ושלכן היה ההכרח לטרדיניהו מתפלתם. ותפילה כזאת ודאי בגדר דחיקת הקץ, ומוכן לפי זה שיהיה הגבול מה שנאסר בשבועה.

^פ הענין לעצמו, אף אם בדברי רש"י נראה דאין משמע לפרש כוונתו כן, וכמו שכתב רבינו ביואל משה שם.

^{פא} העובדא באורך, עיין בזה באוצר הסיפורים (לר"צ מאשקאוויטש ז"ל, חלק יב) מהעתק כתב ישר, אמנם יש עוד גירסאות שונות בזה. ותמצית הדברים, שהיה אדם גדול ובעל מקובל שחי בשנות ה'ר' לאלף הששי, ורצה להביא את הגאולה בשמות הק' וקבלה מעשית, וכבר זכה בכח קדושתו לכבוש את הס"מ, וכמעט שנצחו, ולולי שלבסוף נתן לו לבונה להריח, ובזה נתגבר כח הס"מ עליו, לפי שזה היה נחשב כמקטיר לע"ז, ואכמ"ל.

ועיין בספר הגלגולים למהרר"ו (פרק יט) שהוזכר בקצרה מזה וז"ל: גם ראה [האריז"ל] לר' יוסף די ליריינה מגולגל בכלב אחד שחור, על שנשתמש בקבלה מעשית והקטיר לע"ז, כנודע במעשה ההוא שהוריד לאמן מנא (ע"י ירמ' מו, כה).

ובשערי קדושה למהרר"ו (ח"ג שער ו) כשהוזכר ענין קבלה מעשית שהיה בדורות הקודמים, מסיים שם וז"ל: ולכן אסור להשתמש בה, כי בהכרח יתדבק גם ברע המתדבק בטוב, וחורש לטהר נפשו, ומטנפה בסבת הרע ההוא. וגם אפילו שישגי, הוא אמת בתערובת שקר. ובפרט כי אין אפר פרה מצויה, וטומאת הקליפות מתדבקות באדם המתקרב להשיג על ידי קבלה מעשית, ולכן שומר נפשו ירחק מהם, כי מלבד שטמא נפשו יענש בגינם, ואף גם בעולם הזה קבלה בידיו כי יעני או הוא או זרעו, או יחלה בתולאים הוא או זרעו, או ישתמד הוא או זרעו. ו קח ראייה מרבי יוסף דילא ריינה ורבי שלמה מולכו, שנשתמשו בקבלה מעשית, ונאבדו מן העולם, וכל זה לסבה הנוכרת, כי אין טוב בלתי רע, ולא עוד אלא שמכריחים אותן בעל כרחן על ידי השבעות, ואז מפתים אותן ומטיין אותן לדרכים לא טובים עד שמאבדים נפשם. וגדולה מזו, כי כל דרכי ההשבעות האלו העלימים הראשונים, ואין אנו בקיאים היטב בדרכיהם, וראוי להתרחק מהם בתכלית.

געקאנט דאָס דורכזעצן ער זאָל דעם ס"מ באַקומען מיט הַשְׁפָּעוֹת, מיט שְׁמוֹת הַקְדוּשִׁים.

קבו

ישוב קושיא ד

ובזה יובן ענין הפסוק אֲנִשִּׁי 'שם', ודרשו במדרש שהיו בקיאים בשם המפורש. דכין שקרח רצה למהר את הקץ בימיו, על כן לקח לעצמו אנשים גדולים כאלה שהיו בקיאים בשמות הקודש, ובפרט בדיעת שם המפורש, שהוא ידיעה הצריכה לגאול ישראל, וכמבואר במדרש שלכן נגלה זה למשה רבינו במצרים, אף שלא נגלה להאבות, לפי שהיה צריך לגאול את ישראל

דאָס קאָן זיין איז דער פֿשֿט אפשר [במה שלקח אֲנִשִּׁי 'שם', שהיו בקיאים בשם המפורש].

[דהנה] קֶרַח האָט דאָך געוואָלט דעם וואָס ס'וועט זיין לעתיד, איי ס'איז נישט די צייט, האָט ער געוואָלט דוֹחֵק אֶת הַקָּץ זיין.

איבערדעם זאָגט ער [במדרש המובא בילקוט ראובני], האָט ער גענומען צו זיך אֲנִשִּׁי 'שם' שהיו בקיאים בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ, זיי זאָלן משתמש זיין מיט שְׁמוֹת [הקדושים, לצורך מהירות הגאולה].

קבו

[ווי] ס'שטייט דאָך אַרויס אין מדרש^{כב} [זא] דער בורא כל עולמים האָט [פאָר] משה רבינו'ן געגעבן דעם [סוד] שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ, ווייל ס'האָט אויסגעפעלט צו דער גאָוּלָה. צו דער גאָוּלָה האָט ער געדאַרפט צו באַנוצן דעם שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ. און ער האָט נאָר געמעגט דעמאָלטס ווען הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא האָט אים געהייסן. אָבער 'אָזוּי' [שלא ברשות], טאָר מען נישט.

קבח

ישוב קושיא י"א (באופן שני)

ועל כל פנים בזה יובן דלכך נענשו כל כך במעשה קרח, לפי שהיה בזה ענין העברה על השבועה של דחיקת הקץ. ולכן יצא הקצף תחילה גם על כל העם, לולי תפלת משה שעמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית, כמבואר כאן בהפסוקים. וזהו לפי שבועוש השבועה אמרו בנגמרא דנפרעין ממנו ומכל העולם כולו

דאָס קאָן זיין איז דער פֿשֿט [במה שמזכירים פסוק זה טרם כל שבועה שבבית דין].

[דהנה קרח לקח] אֲנִשִּׁי 'שם', [ווייל] ער האָט דאָ געוואָלט דוֹחֵק זיין [את הקץ], דעמאָלטס האָט ער עובר געווען אַ שְׁבוּעָה. דאָס האָט נעבעך געברענגט [א קטרוג] לוֹ וּלְכָל הָעוֹלָם כּוֹל, [וכמו שנאמר הַבְּדִלּוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרִגְעַ], לוֹלָא זֹאת [וואָס ס'איז געווען] דִּי תִפְלָה פֿון משה רבינו'ן [שהציל את יתר העם, במה שהתפלל קל אֱלֹקֵי הַרְוּחַת לְכָל בָּשָׂר, הָאִישׁ אַחֵד יִחַטֵּא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקָּצֵף, וכפירוש רש"י (טו, כב) שעל זה השיב לו הקב"ה יפה אמרת, אני יודע ומודיע מי חָטָא ומי לא חָטָא].

וכעין זה כתב הרמ"ק בפרדס רמונים (כא, א) וז"ל: עוד היתה סבה אל קבלה המעשיית אשר היתה גלויה בימי הרמב"ן ע"ה וכו', ועמודי עולם כמותם, וכן בימי הגאונים וכו'. וכל זה אבדנו בעונותינו, כי הם בעצמם לא רצו לגלותם, לפי שראו אנשי חסד נאספים ונתמעטו אנשי מעשה, וחששו שמא ישתמש בהם אדם שאינו הגון, כמו שראינו באותם שהיו אחריהם הרבה וקרובים אלינו, כמו יוסף דילייניא וכיוצא בו, המחריבים בית אלקינו ומרבים את פרצותינו. ולטעם זה לא נחקר אחר שמושי השמות וכו'.

^{כב} בתנחומא וארא (סימן א): כך שנו רבותינו (סנהדרין ז). אלו שאין להן חלק לעולם הבא וכו', אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו. ראה כמה קשה חלול השם וכו'. תדע לך, שלא גלה אותו לאבות העולם, ולמה גלה אותו למשה, על שהלך לגאול את ישראל. [נועין בזה באורך בדברי יואל וארא (עמוד קפד), ועיין עוד בדברי יואל שמוות (עמוד פ) ואחרי (עמוד יז)].

קבט

והשתא יובן שפיר למה בכל בית דין דין קודם שמשביתים את האדם, מזכירין לו את הפסוק מענין עונש קרח ועדתו, כדי להזהירו על חומר עונש ואיסור השבועה. כי גם אצל מעשה קרח היה העונש גדול כל כך, בשביל חומר איסור השבועה

איבערדעם - קאָן זיין - זאָגט מען דאָס ביי אַן איסור השבועה.

[ווייל] ביי קרח'ן איז אויך געלעגן דאָרטן דער גרויסער חומר, [און] דער געוואלדיגער עונש, ווייל ער האָט עובר געווען אַ שבועה.

איבערדעם ביי יעדע שבועה, [אז] מ'וויל מזהיר זיין [את הנשבע, על חומר השבועה], דערציילט מען [דעם פסוק], קער אהין דער פסוק סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, וואָס ס'איז געווען בעדת קרח, [ווייל] 'דאָס' איז עס געווען על כל פנים, ס'איז געווען די זעלבע זאך, [ווייל] ס'איז געווען גאָר אנשי 'שם'.

און דאָס איז די זעלבע זאך [בכל שבועה שבכית דין, אויב] ער האָט עובר געווען [ונשבע לשוא, אָדער] ער האָט מְחַסֵּר געווען [מלקיים השבועה].

קל

'דאָס' איז עס געוועזן [ענין טעותו של קרח, וחומר עונשו], ביידע אינאיינעם. [סיי אז] ער האָט עובר געווען אויף די שבועה^פ, [און [סיי וואָס] ער האָט זיך מְחַבֵּר געווען מיט דָתָן וְאַבְיָהִם וואָס זיי זענען געווען אנשי רשע^{פד}].

קמו

ברכת הקודש

וּבְרוּכַת רַחֲמֵי יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, יִצִּיל אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

[און] יאָר עֵינֵינוּ בְּתוֹרַת הַקְּדוּשָׁה.

מ'זאָל מיר די זכיה האָבן [זיך] מְדַבֵּק צו זיין אין די תורה הקדושה, בְּדֶרֶךְ אֱמֶת.

הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, יאָר ה' פִּנּוּ אֲלֵינוּ, ער זאל מְרַחֵם זיין על עַמּוֹ על אַרְצוֹ. און מְשַׁפֵּיעַ זיין בְּלִכְבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אז מ'זאָל דְּבוּק זיין אין בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים, און אין דֶּרֶךְ הָאֱמֶת.

מ'זאָל מיר די זכיה האָבן, נאָך צו טון תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה פֶּאָרן בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים. מ'זאָל נִיצוֹל ווערן מִכָּל צָרָה וְצוּקָה, פון די ביטערע חֲבִלֵי מְשִׁיחַ, און פון די אַלע צָרוֹת.

מ'זאָל מיר זוכה זיין - מתוך נחת וְשִׂמְחָה - נאָך דְּבוּק צו זיין אין באַשעפּער.

און מ'זאָל מיר דערלעבן ביאת מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ. מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זען נאָך, בִּישׁוּעַת כָּל יִשְׂרָאֵל וְשִׂמְחָתָן. ווען ס'וועט זיין די גְּאוּלָּה, און די יְשׁוּעָה אֱמֵתִיית. בְּהַתְּגַלּוּת כְּבוֹד שְׁמֵים עֲלֵינוּ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

^{פב} כמבואר כאן באופן השני.

